

Faunabeheerplan knobbelzwaan Zuid-Holland 2018 – 2024

Faunabeheereenheid Zuid-Holland
Aangepaste versie van 26 februari 2019
Den Haag

Samenvatting

Dit faunabeheerplan van de Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland beschrijft de bestrijding van knobbelzwanen die in Zuid-Holland zal worden uitgevoerd in 2018 – 2024 ter bescherming van landbouwgewassen, de vliegveiligheid en de openbare veiligheid. De hoofdstukken 3 (Verspreiding en aantalontwikkeling) en 7 (Staat van instandhouding) zijn geschreven door dr. H. Schekkerman en dr. J. Stahl van Sovon Vogelonderzoek Nederland. De FBE blijft verantwoordelijk voor de inhoud van dit faunabeheerplan. Een concept van dit faunabeheerplan is aan de Zuid-Hollandse wildbeheereenheden en aan andere organisaties voorgelegd. Naar aanleiding van hun reacties is het faunabeheerplan op enkele punten aangepast.

Tussen de jaren tachtig van de vorige eeuw en ca. 2005 is de Nederlandse populatie knobbelzwanen gestaag gegroeid maar de trend over de meest recente 10 jaar (2007-2016) is voor de broedvogels significant afnemend met <5% per jaar en voor de niet-broedvogels stabiel. Er zijn in Nederland op het ogenblik naar schatting 5.900-6.900 broedparen. Zuid-Holland is de provincie met het grootste aandeel van de landelijke broedpopulatie knobbelzwanen. De soort broedt in vrijwel de gehele provincie. De ontwikkeling van het aantal broedparen in Zuid-Holland komt vrij sterk overeen met de landelijke trend (en stuurt deze ook deels). Voor de niet-broedvogels is er in Zuid-Holland geen sprake van een recente afname, ze nemen na een korte stabilisatie zelfs weer flink toe. Deze toename komt echter geheel tot stand in de ruigebieden op de grote wateren. De aantallen in de rest van de provincie volgen de broedvogeltrend beter. Er bevinden zich in Zuid-Holland ongeveer 13.000 knobbelzwanen. De staat van instandhouding van de populatie knobbelzwanen is gunstig.

Knobbelzwanen worden in Zuid-Holland al vele jaren bestreden ter bescherming van landbouwgewassen. Bij de invoering van de Wet natuurbescherming (van kracht sinds 1 januari 2017) hebben Provinciale Staten van Zuid-Holland de bestrijding ter bescherming van de genoemde gewassen geregeld in een provinciale verordening. Knobbelzwanen mogen in de schadegevoelige periode – onder beperkende voorwaarden - met afschot worden verjaagd en daarnaast mogen er eieren worden bewerkt. De bestrijding die de verordening toestaat is ook vanaf de winter van 2016/17 uitgevoerd (op ontheffing). Daarvoor was een soortgelijke bestrijding mogelijk, echter met minder beperkende voorwaarden. In de periode 2011/12 – 2016/17 zijn er jaarlijks globaal tussen 1.000 en 3.000 knobbelzwanen gedood. In de eerste drie jaar van deze periode was het afschot (globaal tussen 1.500 en 1.800 dieren per jaar) vergelijkbaar met het afschot in de jaren daarvoor. In de jaren 2014/15 en 2015/16 was het afschot vervolgens een stuk hoger (meer dan 3.000 dieren per jaar). Dit hoge afschot is hoogst waarschijnlijk veroorzaakt door het stoppen van de werkzaamheden van de zwanendrifiers die in Zuid-Holland actief waren. In 2016/2017 zijn er 978 knobbelzwanen gedood. De afname van het afschot is het gevolg van de beperkingen die vanaf dat jaar zijn doorgevoerd. In de winter en het (vroeg) voorjaar vindt het meeste afschot plaats. Het maximale aantal eieren dat in een jaar is bewerkt bedraagt ongeveer 15% van het totale aantal eieren.

De getaxeerde schade in Zuid-Holland in het kader van de tegemoetkoming in de faunaschade in de jaren 2011 - 2017 fluctueert tussen €4.286 en €22.880. Deze schade is ontstaan ondanks de inzet van preventieve maatregelen en afschot. De getaxeerde schade geeft slechts een indicatie van de werkelijk opgetreden schade. In WBE's met veel grasland is de meeste schade getaxeerd. In WBE's met veel akkerbouw en/of stedelijk gebied (= WBE's waarin weinig schadegevoelige landbouwpercelen liggen) wordt de minste schade getaxeerd. De meeste schade wordt aangericht aan gras. In 2017 is er veel meer schade (€22.880) getaxeerd dan in de overige jaren. Deze stijging is waarschijnlijk het gevolg van de stringenter voorwaarden.

De bestrijding in de periode 2018 – 2024 ter bescherming van landbouwgewassen, zal worden uitgevoerd conform de provinciale verordening. Het bewerken van eieren zal plaatsvinden onder coördinatie van de WBE. Optreden in het kader van de openbare veiligheid (bijvoorbeeld in het geval dat knobbelzwanen broeden langs fietspaden) zal hoogstens incidenteel nodig zijn en kan slechts plaatsvinden door of namens de politie of de burgemeester. Bestrijding van knobbelzwanen buiten de vliegvelden ter bescherming van de vliegveiligheid is hoogst waarschijnlijk niet nodig. Het valt niet te verwachten dat het huidige afschot, met name het lagere niveau daarvan bij de stringenter voorwaarden geldig vanaf 2016, op afzienbare termijn zal leiden tot een significante verslechtering van de staat van instandhouding.

Volgens modelberekeningen heeft het verwijderen van 30% van de eieren (dus het dubbele van het maximum in recente jaren) weinig invloed heeft op de populatie-groeisnelheid, maar leidt tot een lichte afname van het aandeel onvolwassen niet-broedvogels. Als een groot aandeel van alle eieren (>50%) onklaar wordt gemaakt, valt wel een merkbare aantalsdaling te verwachten.

1	INLEIDING	5
1.1	ALGEMEEN.....	5
1.2	WETENSCHAPPELIJK ADVIES, VOORLEGGING EN VASTSTELLING	5
1.3	FAUNABEHEERENHEID ZUID-HOLLAND	5
1.4	WERKINGSGBIED FAUNABEHEERPLAN	6
2	WETTELIJK KADER.....	7
2.1	ALGEMEEN.....	7
2.2	VERBODEN EN AFWIJINGEN	7
2.3	OVERIGE VERBODEN EN VRIJSTELLINGEN T.A.V. WILDE KNOBBELZWANEN.....	7
2.4	BEHEER, SCHADEBESTRIJDING EN JACHT.....	8
2.5	MIDDELEN VOOR HET VANGEN EN DODEN VAN KNOBBELZWANEN	9
3	VERSPREIDING EN AANTALONTWIKKELING	9
3.1	SOORTBESCHRIJVING.....	9
3.2	FLYWAY-POPULATIE	10
3.3	KNOBBELZWAAN IN NEDERLAND	10
3.4	KNOBBELZWAAN IN ZUID-HOLLAND.....	12
4	SCHADE	16
4.1	SCHADE AAN GEWASSEN	16
4.2	OPENBARE VEILIGHEID	18
4.3	VLIEGVEILIGHEID	18
5	IN ZUID-HOLLAND UITGEVOERDE BESTRIJDING 2011/12 - 2016/17	18
5.1	INLEIDING	18
5.2	BESTRIJDING TER VOORKOMING VAN SCHADE AAN GEWASSEN	19
5.3	BESTRIJDING TER BESCHERMING VAN DE OPENBARE VEILIGHEID	23
6	MAATREGELEN TER VOORKOMING VAN SCHADE 2018/19 – 2023/24	23
6.1	VRIJSTELLINGSREGELING EN REGELS TEGEMOETKOMING IN DE FAUNASCHADE	23
6.2	PREVENTIEVE MAATREGELEN EN DODEN TER VOORKOMING VAN BELANGRIJKE SCHADE AAN GEWASSEN 2018/19 – 2023/24.....	25
6.3	BEWERKEN VAN EIEREN EN NESTEN 2018/19 – 2023/24.....	25
6.4	EFFECTIVITEIT MAATREGELEN TER VOORKOMING VAN SCHADE AAN GEWASSEN	25
6.5	OPTREDEN TER VOORKOMING VAN BELANGRIJKE SCHADE AAN GEWASSEN IN DE GEMEENTE KRIMPENERWAARD 2018/19 – 2023/24	26
6.6	DODEN TER BESCHERMING VAN DE VOLKSGEZONDHEID EN OPENBARE VEILIGHEID, DE VEILIGHEID VAN HET LUCHTVERKEER EN FLORA EN FAUNA 2018/19 – 2023/24	26
6.7	REGELS EN BEPERKINGEN AAN HET GEBRUIK VAN DE MIDDELEN	27
6.8	OPTREDEN IN NATURA 2000-GBIEDEN EN RUSTGBIEDEN VOOR TREKGANZEN	27
6.9	ESCALATIELADDER	27
7	STAAT VAN INSTANDHOUDING	28
7.1	ALGEMEEN.....	28
7.2	STAAT VAN INSTANDHOUDING VAN DE KNOBBELZWAAN	28
7.3	INVLOED VAN BEHEER EN SCHADEBESTRIJDING OP DE STAAT VAN INSTANDHOUDING	29
8	ORGANISATIE UITVOERING	30
8.1	CENTRALE ROL WILDBEHEERENHEID	30
8.2	UITVOERING VAN DE VRIJSTELLING VOOR AFSCHOT	30
8.3	VOORWAARDEN VOOR UITVOERING VAN DE VRIJSTELLING	31
9	MONITORING	31
	VERWIJZINGEN	32
	BIJLAGE	33

1 Inleiding

1.1 Algemeen

Knobbelzwanen komen bijzonder talrijk voor in Zuid-Holland. Omdat knobbelzwanen belangrijke schade aan vooral gras en granen veroorzaken, worden ze in Zuid-Holland al vele jaren bestreden met het geweer en worden er eieren bewerkt. Bij de invoering van de Wet natuurbescherming hebben Provinciale Staten van Zuid-Holland de bestrijding van knobbelzwanen geregeld in een provinciale vrijstelling. Dit faunabeheerplan knobbelzwaan Zuid-Holland 2018 – 2024 van de Faunabeheereenheid Zuid-Holland (de FBE) bevat een beschrijving van de uitvoering van deze vrijstelling voor schadebestrijding. In dit plan wordt voorts nog niet voorgesteld de stand van de knobbelzwanen blijvend te verlagen door middel van duurzaam beheer. Alleen als de populatie knobbelzwanen en de schade aanzienlijk groter worden, zal de FBE overwegen een ontheffing aan te vragen om de populatie te verkleinen.

1.2 Wetenschappelijk advies, voorlegging en vaststelling

Overeenkomstig het bepaalde in artikel 3.2 lid 7 van de Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland is bij het tot stand komen van dit faunabeheerplan een wetenschapper betrokken. De hoofdstukken 3 (Verspreiding en aantalontwikkeling), en 7 (Staat van instandhouding) zijn geschreven door Sovon Vogelonderzoek Nederland (Dr. H. Schekkerman en Dr. J. Stahl). Daarnaast is aan Sovon advies gevraagd over hoe de populatieontwikkeling het beste kan worden gevolgd. De FBE blijft verantwoordelijk voor de inhoud van dit faunabeheerplan.

Overeenkomstig het bepaalde in artikel 3.12 lid 6 van de Wet natuurbescherming is dit faunabeheerplan aan de in Zuid-Holland werkzame wildbeheereenheden voorgelegd. Naast de wildbeheereenheden hebben ook andere organisaties de gelegenheid gekregen om commentaar te geven op het faunabeheerplan. De FBE heeft op 4 april 2018 tijdens een bijeenkomst het faunabeheerplan¹ toegelicht. Vervolgens zijn de wildbeheereenheden en andere organisaties in de gelegenheid gesteld om een schriftelijke reactie in te dienen. Het bestuur heeft daarna besloten welke reacties in het faunabeheerplan worden verwerkt. Bijlage 1 bevat een lijst van uitgenodigde organisaties en de belangrijkste ontvangen reacties met daarbij aangegeven hoe deze reacties in het definitieve faunabeheerplan zijn verwerkt.

Aansluitend heeft het bestuur van de FBE dit faunabeheerplan definitief vastgesteld op 18 mei 2018 en daarna aangeboden aan Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland ter goedkeuring voor een periode van zes jaar. Bij besluit van 4 september 2018 hebben GS het faunabeheerplan goedgekeurd. Naar aanleiding van het advies van de bezwarencommissie van de provincie Zuid-Holland van 30 januari 2019 aangaande het goedkeuringsbesluit van GS, heeft het bestuur van de FBE op 26 februari 2019 besloten dit faunabeheerplan op enkele punten aan te passen, waarna het aangepaste faunabeheerplan en een overzicht van de wijzigingen naar GS zijn gestuurd.

1.3 Faunabeheereenheid Zuid-Holland

Op 7 februari 2003 is de Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland (de FBE) opgericht. Een faunabeheereenheid is een organisatie van jachthouders waarin sinds de invoering van de Wet natuurbescherming (in 2017) ook maatschappelijke organisaties zijn vertegenwoordigd die het doel behartigen van een duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren. (art.3.12 Wn).

Het bestuur van de FBE bestaat op het ogenblik uit:

- Een onafhankelijk voorzitter;
- Een vertegenwoordiger namens de Federatie Particulier Grondbezit;
- Een vertegenwoordiger namens Natuurmonumenten en Zuid-Hollands Landschap;
- Een vertegenwoordiger namens LTO Noord;

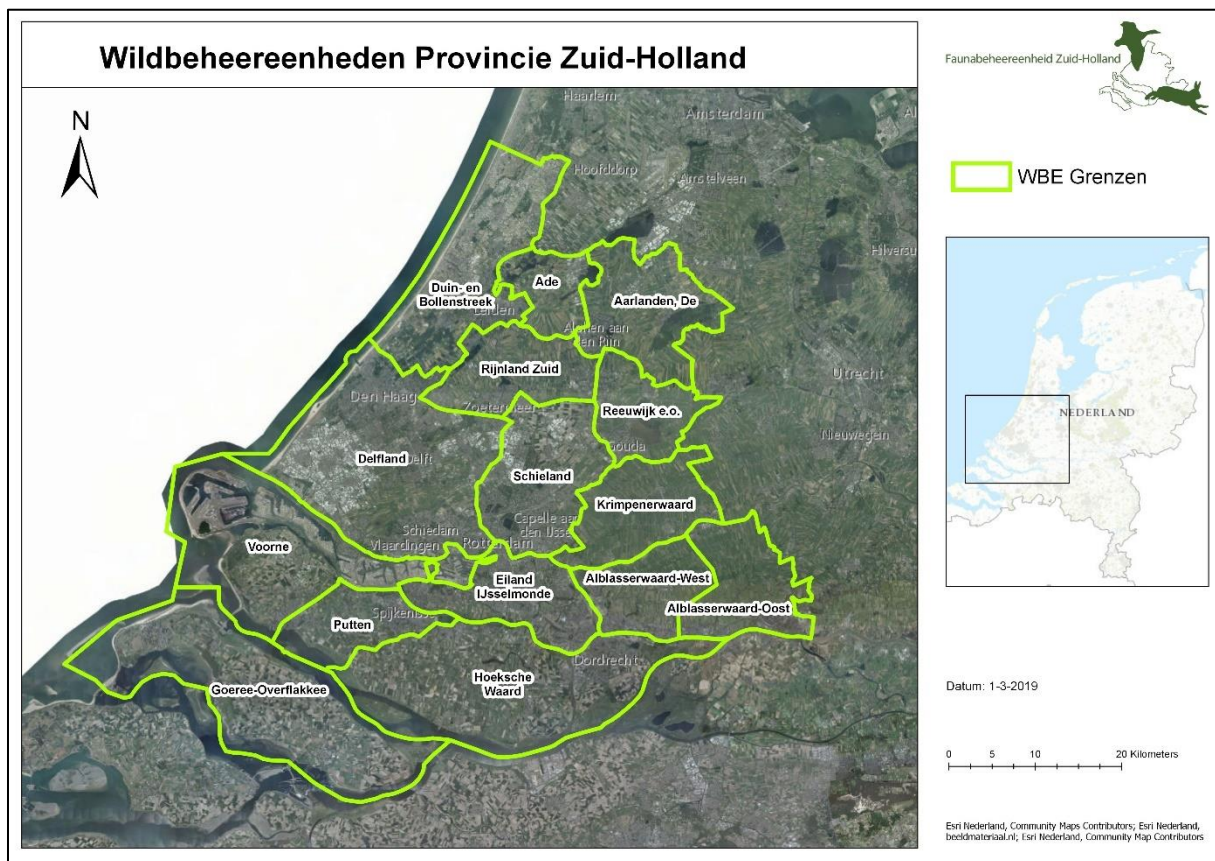
¹ Een door het bestuur vastgesteld concept van het faunabeheerplan

- Een vertegenwoordiger namens de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging en de Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer;
- Een vertegenwoordiger namens de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren en de Vereniging Boeren Natuur Zuid-Holland;
- Een vertegenwoordiger van Staatsbosbeheer als agendalid.

Het jachthouderschap is verbonden met de eigendom van de grond (art. 3.23 Wn): De eigenaar of (erf)pachter of vruchtgebruiker is jachthouder; het jachtrecht kan worden verhuurd, de huurder wordt dan jachthouder. De jachthouder heeft het recht om in de geopende jachtijd te jagen op de vijf wildsoorten. Naast het recht om te jagen op de wildsoorten voeren jachthouders het faunabeheerplan uit o.a. ter voorkoming van schade aangericht door in het wild levende dieren. Jachthouders c.q. grondeigenaren zullen eigen schade willen voorkomen en zijn verder verplicht om ook rekening te houden met de belangen van derden. Ze kunnen civielrechtelijk worden aangesproken².

1.4 Werkingsgebied faunabeheerplan

Het werkgebied van de Faunabeheereenheid is de gehele provincie Zuid-Holland. Afbeelding 1 geeft de ligging van het werkgebied en de huidige ligging van de wildbeheereenheden binnen het werkgebied, weer. Dit faunabeheerplan geldt voor het gehele werkgebied van de FBE.

Afbeelding 1: Werkgebied FBE en werkingsgebied faunabeheerplan

² Zie hiervoor ook Hoofdstuk 6 van Alterra-rapport 1070.

2 Wettelijk kader

2.1 Algemeen

De bescherming van dieren is geregeld in de op 1 januari 2017 van kracht geworden Wet natuurbescherming (Wn). Bij de Wn hoort één Algemene Maatregel van Bestuur: het Besluit natuurbescherming (Bn) en één ministeriele regeling: de Regeling natuurbescherming (Rn). De Wn legt de meeste taken en verantwoordelijkheden bij de provincies. Provinciale Staten van Zuid-Holland (verder: PS) hebben de Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland (verder: de Verordening) vastgesteld. Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland (verder: GS) hebben de Beleidsregel uitvoering Wet natuurbescherming (verder: de Beleidsregel) vastgesteld.

2.2 Verboden en afwijkingen

Hoofdstuk 3 van de Wn gaat over de bescherming van plant- en diersoorten. Er zijn drie verschillende beschermingsregimes opgenomen in de eerste drie paragrafen van hoofdstuk 3. Een beschermingsregime voor vogels – waaronder de knobbelzwaan - van de Vogelrichtlijn, een beschermingsregime voor soorten van de Habitatrichtlijn, het verdrag van Bern en het verdrag van Bonn en een beschermingsregime voor andere soorten. De verboden die gelden t.a.v. de knobbelzwaan en regels voor afwijking van deze verboden zijn opgenomen in § 3.1 Wn. Afwijken kan alleen indien dit nodig is vanwege limitatief in de wet opgesomde redenen en onder voorwaarden. GS kunnen ontheffing verlenen voor afwijking (art. 3.3 lid 1 en 3.17 lid 1) of PS kunnen bij verordening vrijstelling verlenen (art. 3.3 lid 2, 3.15 lid 4 en 3.16 lid 4).

Verboden

1. Knobbelzwanen mogen niet opzettelijk worden gedood of gevangen (art.3.1 lid 1 Wn);
2. Nesten, rustplaatsen en eieren van knobbelzwanen mogen niet opzettelijk worden vernield of beschadigd of nesten mogen niet worden weggenomen (art. 3.1 lid 2 Wn);
3. Eieren van knobbelzwanen mogen niet worden geraapt of onder zich worden gehouden (art. 3.1 lid 3 Wn);
4. Knobbelzwanen mogen niet opzettelijk worden gestoord tenzij de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding (art 3.1 lid 4 en 5 Wn).

Van deze verboden kan worden afgeweken onder de volgende voorwaarden

1. Er bestaat geen andere bevredigende oplossing (art. 3.3 lid 4 onder a Wn).
2. De afwijking is nodig vanwege onder andere een of meer van de volgende redenen:
in het belang van de volksgezondheid of openbare veiligheid (art. 3.3 lid 4 onder b, 1° Wn);
 - a. in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer (art. 3.3 lid 4 onder b, 2° Wn);
 - b. ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren (art. 3.3 lid 4 onder b, 3° Wn);
 - c. ter bescherming van flora en fauna (art. 3.3 lid 4 onder b, 4° Wn).
3. De maatregelen leiden niet tot verslechtering van de staat van instandhouding van de knobbelzwaan (art. 3.3 lid 4 onder c Wn).

2.3 Overige verboden en vrijstellingen t.a.v. wilde knobbelzwanen

2.3.1 Verbod op verkopen en vervoeren enz. voor verkoop

Het is verboden o.a. knobbelzwanen, dood of levend, of makkelijk herkenbare delen van knobbelzwanen of uit knobbelzwanen verkregen producten, te verkopen, te vervoeren voor verkoop, onder zich te hebben voor verkoop of ten verkoop aan te bieden (art. 3.2 lid 1 Wn). De minister kan onder voorwaarden vrijstelling of ontheffing verlenen van dit verbod (art. 3.3 lid 3 onder a Wn). De minister heeft vrijstelling verleend ten aanzien van dode vogels en producten van vogels indien de vogels zijn verkregen door middel van beheer en schadebestrijding op basis van de art. 3.15 – 3.18 van de Wn (3.16 lid 1 en 2 Rn). De vrijstelling die geldt in Zuid-Holland is afgegeven op basis van art. 3.3 Wn. De op basis van deze provinciale vrijstelling gedode knobbelzwanen mogen niet worden verkocht en vervoerd enz. voor verkoop omdat dit niet onder de ministeriele vrijstelling valt. De FBE betreurt dit omdat hierdoor gedode knobbelzwanen niet naar de poelier kunnen worden gebracht en

vaak zullen moeten worden vernietigd. De FBE zal daarom een ontheffing bij de minister aanvragen om het de uitvoerders mogelijk te maken gedode knobbelzwanen in de handel te brengen.

2.3.2 Verbod op onder zich hebben of vervoeren anders dan voor verkoop

Het is verboden, anders dan voor verkoop, o.a. knobbelzwanen of makkelijk herkenbare delen van knobbelzwanen of uit knobbelzwanen verkregen producten, onder zich te hebben of te vervoeren tenzij deze knobbelzwanen, delen of producten aantoonbaar overeenkomstig het bepaalde bij of krachtens de Wn zijn gedood of gevangen, onderscheidenlijk verkregen. (art. 3.2 lid 6 Wn). De op basis van de provinciale vrijstelling gedode knobbelzwanen mogen dus wel onder zich worden gehouden en vervoerd (maar, tenzij de minister een ontheffing verleent, niet worden verkocht).

GS en PS kunnen onder voorwaarden respectievelijk ontheffing en vrijstelling verlenen van het verbod op vervoer ander dan voor verkoop (art. 3.3 lid 1 en 2). In artikel 1.4 lid Bn is geregeld (op basis van art. 1.3 lid 5 onder a Wn) dat deze bevoegdheden van GS en PS bij de minister berusten voor wat betreft het vervoeren van zieke of gewonde dieren in een dierenambulance, voor wat betreft het zich toe-eigenen en onder zich hebben van dode uit het wild afkomstige dieren met het oog op het prepareren van deze dieren en voor het onder zich hebben van een geprepareerd uit het wild afkomstig dier.

2.3.3 Vrijstelling op verbod onder zich hebben en vervoeren met het oog op het vervoeren van zieke of gewonde dieren in een dierenambulance

De minister heeft in artikel 3.17 Rn vrijstelling verleend aan een ieder voor het onder zich hebben van een zieke of gewonde vogel met het oog op het vervoeren van de vogel met een dierenambulance. In dit artikel heeft de minister ook geregeld dat de zieke of gewonde vogel mag worden gevangen. De vrijstelling geldt alleen indien de vogel binnen twaalf uur wordt overgedragen aan personen of instanties die krachtens de Wn en de Wet dieren gerechtigd zijn uit het wild afkomstige dieren onder zich te hebben voor opvang en verzorging. Een dierenambulance is een motorvoertuig, ingericht en bestemd om te worden gebruikt voor het vervoer van zieke of gewonde dieren (art. 1.4 lid 3 Bn).

2.3.4 Vrijstelling op verbod onder zich hebben en vervoeren met het oog op het zich toe-eigenen en prepareren van deze vogels

De minister heeft in artikel 3.18 Rn onder voorwaarden vrijstelling verleend aan een ieder voor het onder zich hebben en vervoeren van een dode vogel met het oog op preparatie daarvan.

2.3.5 Verbod op prepareren

Het is verboden om o.a. knobbelzwanen te prepareren (art. 3.38 lid 1 onder a Wn juncto art. 3.26 lid 1 Bn). Dit verbod geldt niet voor degene die binnen drie dagen gegevens doorgeeft aan de minister en de geprepareerde vogels voorziet van een merkteken (art. 3.40 Wn juncto art. 3.26 lid 2 Bn).

2.4 Beheer, schadebestrijding en jacht

Volgens artikel 3.12 lid 1 Wn geschiedt overeenkomstig het faunabeheerplan opgesteld door de in het gebied werkzame faunabeheereenheid:

- het duurzaam beheer van in het wild levende populaties,
- de bestrijding van schadeveroorzakende dieren door grondgebruikers en
- de uitoefening van de jacht.

- Artikel 3.12 lid 4 Wn regelt dat het faunabeheerplan passende en doeltreffende maatregelen ter voorkoming en bestrijding van schade aangericht door in het wild levende dieren bevat.
- In de Verordening is geregeld dat het faunabeheerplan een geldigheidsduur heeft van ten hoogste zes jaren (artikel 3.1).
- In de Verordening zijn eisen gesteld aan het faunabeheerplan. In bijlage 2 zijn deze eisen opgenomen met daarbij vermeld waar in dit faunabeheerplan invulling is gegeven aan deze eisen.

Beheer

Op basis van artikel 3.17 lid 1 Wn kunnen GS ontheffing verlenen ten behoeve van de beperking van de omvang van de populatie knobbelzwanen. In dit faunabeheerplan wordt voornamelijk niet voorgesteld om de stand van de populatie knobbelzwanen blijvend te verlagen. Door middel van bestrijding op de desbetreffende locatie of in het omringende gebied kan schade worden beperkt.

Schadebestrijding

PS hebben in Zuid-Holland bestrijding van knobbelzwanen ter voorkoming van schade toegestaan via een vrijstelling (in de Verordening). Dit faunabeheerplan beschrijft de uitvoering van deze vrijstelling. De vrijstelling is verder beschreven in hoofdstuk 6 van dit faunabeheerplan.

Uitoefening van de jacht

De knobbelzwaan is niet aangewezen als wildsoort. Jacht op de knobbelzwaan is dus niet toegestaan en de uitoefening van de jacht op de knobbelzwaan maakt geen onderdeel uit van dit plan.

2.5 Middelen voor het vangen en doden van knobbelzwanen

PS hebben in de vrijstellingsregeling o.a. geweren en slag-, snij- of steekwapens toegestaan voor het vangen en doden.

Geweren

In artikel 3.26 Wn zijn regels gesteld aan het gebruik van het geweer. Er is o.a. geregeld dat het geweer niet mag worden gebruikt op gronden, niet zijnde een jachtveld dat voldoet aan bij of krachtens algemene maatregel van bestuur gestelde regels (lid 1 onder b; de jachtveldregels staan in 3.12 Bn). Op basis van lid 2 zijn in het Bn nadere regels gesteld inzake het gebruik van het geweer. Van deze regels en van de jachtveldvereisten kan worden afgeweken bij vrijstelling of ontheffing (artikel 3.26 lid 3 Wn).

De nadere regels in het Bn betreffende het gebruik van het geweer omvatten o.a.

- een verbod om het geweer te gebruiken voor zonsopgang en na zonsondergang (3.16 lid 1 onder a);
- een verbod om het geweer te gebruiken binnen de bebouwde kom of in de onmiddellijk aan de bebouwde kom grenzende terreinen (3.16 lid 1 onder b);
- een verbod om het geweer te gebruiken binnen de afpalingskring van een eendenkooi (3.16 lid 1 onder c);
- een verbod om het geweer te gebruiken vanaf of vanuit een rijdend motorrijtuig dan wel een ander voertuig, of vanuit een luchtvaartuig;
- een geweer is niet voorzien van een geluiddemper, een kunstmatige lichtbron, een voorziening om de prooi te verlichten, een vizier met beeldomzetter, een elektronische beeldversterker of enig ander instrument om in de nacht te schieten (3.13 lid 4).

Slag-, snij- of steekwapens en het doden door middel van cervicale dislocatie

Slag-, snij- of steekwapens kunnen alleen worden toegestaan voor het doden van in nood verkerende, gewonde vogels, door personen die aantoonbaar de nodige kennis en vaardigheden bezitten om deze taak humaan en doeltreffend uit te voeren, en ingeval er redelijkerwijs geen alternatief middel voorhanden is met minder mogelijke nadelige gevolgen voor het welzijn van het desbetreffende dier (art. 3.9 lid 7 Bn).

Het doden van knobbelzwanen door middel van cervicale dislocatie is niet toegestaan (art. 3.9 lid 9 Bn).

3 Verspreiding en aantalontwikkeling

3.1 Soortbeschrijving

Knobbelzwanen broeden in wilde staat in een groot deel van Europa en verspreid in Azië. Daarnaast zijn er geïntroduceerde populaties in IJsland, Noord-Amerika, Australië, Nieuw-Zeeland en Zuid-Afrika. Er zijn twee genetische kleurvormen: 'Poolse zwanen' hebben bleekroze in plaats van zwartgrijze

poten en zijn als donsjong wit in plaats van grijs. Deze leucistische kleurmutatie komt alleen voor in populaties met een geschiedenis van domesticatie. In Nederland komt deze vorm voor bij ca. 30% van de mannetjes en ca. 50% van de vrouwtjes.³

De knobbelzwaan is de grootste herbivore watervogel van ons land. Volwassen vogels wegen 9 kg (vrouwtjes) tot 11.5 kg (mannetjes). Hun voedsel bestaat hoofdzakelijk uit waterplanten, die tot een diepte van ca. 1 m kunnen worden bereikt, en cultuurgras. Daarnaast wordt in veel mindere mate ook wintergraan en het blad van koolzaad gegeten. De hoogste bekende leeftijd van een wilde knobbelzwaan is ruim 29 jaar, maar een meer typische levensduur is ca. 10 jaar. De meeste vogels reproduceren voor het eerst op drie- of vierjarige leeftijd (spreiding 2-12 jaar); de oudste reproducerende zwanen zijn ca. 20 jaar oud.⁴ Paartjes blijven vaak hun leven lang bij elkaar en zijn plaatstrouw. Legsels bestaan uit 4-7 (meestal 5-6) eieren en worden 35-45 dagen bebroed. De jongen zijn na drie tot vier maanden vliegvlug. De overleving van juveniele zwanen in hun eerste levensjaar bedraagt zo'n 60%, die van een- en tweejarige vogels ca. 63%, en die van oudere vogels ca. 85% per jaar.^{5 6} Strengere winters leiden tot verhoogde sterfte ⁷.

De meeste Nederlandse knobbelzwanen zijn standvogels. 's Winters wordt onze eigen populatie mondjesmaat aangevuld met vogels uit noordelijker streken, tot aan Zuid-Zweden en de Baltische staten. Ook met Engeland, België en N-Frankrijk vindt uitwisseling plaats⁸. Dit alles leidt echter niet tot grote seizoensfluctuaties in de in Nederland aanwezige aantallen ⁹. Broedterritoria worden jaarrond verdedigd. Niet-broedvogels zwerven in groepen rond, en veroorzaken een groot deel van de landbouwschade die aan knobbelzwanen wordt toegerekend. In de zomer concentreren de niet-broedvogels zich op grotere wateren voor de slagpenrui. Broedvogels ruien in hun broedgebied terwijl ze hun jongen begeleiden.

3.2 Flyway-populatie

De internationale flyway-populatie waarvan de Nederlandse knobbelzwanen deel uitmaken omvat het continentale deel van Noordwest- en Centraal-Europa (de Britse en Ierse broedpopulaties worden apart onderscheiden). Deze omvat ongeveer 250.000 vogels, met een toenemende trend ¹⁰.

3.3 Knobbelzwaan in Nederland

Knobbelzwanen broeden in grote delen van Nederland, bijna overal waar een combinatie voorkomt van ondiep water en voldoende voedsel. Op de hogere gronden ontbreken ze grotendeels, evenals in gebieden met een merkbare zoutinvloed zoals op de Waddeneilanden en in zeekeleigebieden in het Deltagebied en langs de Fries-Groningse Waddenkust. De hoogste dichtheden worden bereikt in veenweidegebieden, met name in het grensgebied van Zuid-Holland en Utrecht, langs de Marker-meerkust in Noord-Holland, en rond de monding van de IJssel (afbeelding 2). De talrijkheid in het veenweidegebied van Zuid-Holland en Utrecht hangt samen met de historie van 'zwanendriften' in deze regio. Hier werden vroeger overal in het boerenland geleewiekte knobbelzwanen gehouden, waarvan de jongen werden verkocht. Toen het fokken niet meer lucratief was vormden de niet langer geleewiekte jongen de basis voor een wilde populatie.

Buiten de broedtijd is in grote lijnen hetzelfde verspreidingsbeeld te herkennen als bij de broedvogels, maar met concentraties op grotere wateren waar in de zomermaanden wordt geruid en ook in het najaar nog gevoerd op velden waterplanten, zoals de Friese IJsselmeerkust, de Veluwe-randmeren, Haringvliet en Volkerakmeer (afbeelding 2).

³ (van Dijk, Herkomst en leeftijdssamenstelling van ruiende Knobbelzwanen *Cygnus olor* op het IJsselmeer)

⁴ (Charmantier, Perrins, McCleery, & Sheldon, 2006)

⁵ (Ebbinge, Heesterbeek, & Beekman, 1998)

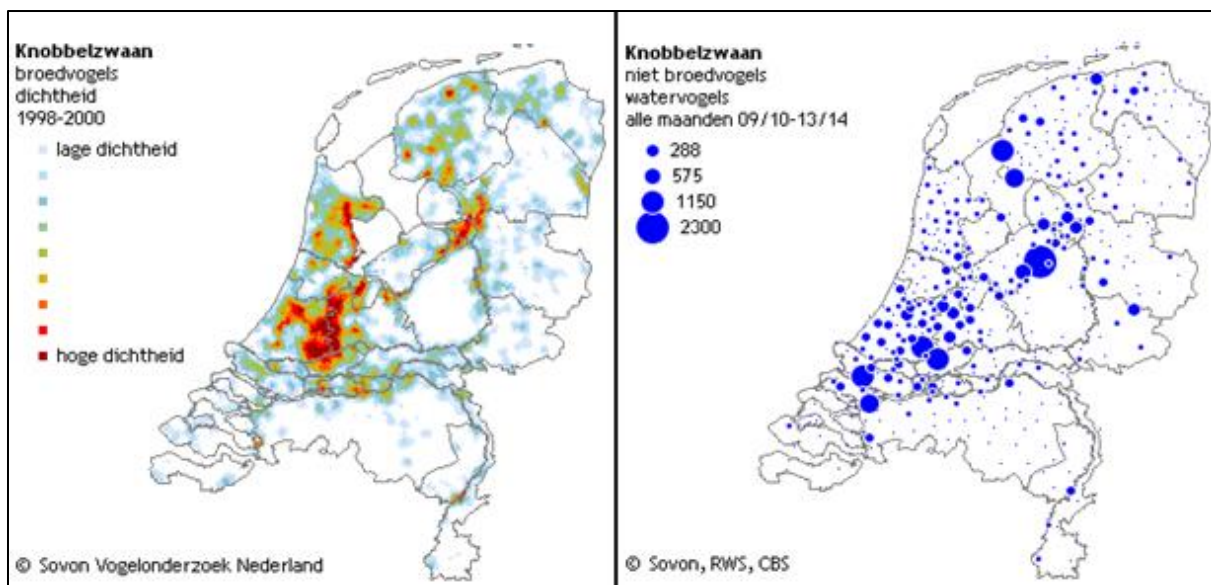
⁶ (McCleery, Perrins, Wheeler, & Groves, 2002)

⁷ (Bacon & Anderson-Harild, 1989)

⁸ Te zien op www.vogeltrekatlas.nl

⁹ (Bijlsma, Hustings, & Camphuysen, 2001)

¹⁰ (Wetlands International, 2018)

Abbeelding 2: **Links:** Verspreiding (relatieve dichtheid) van de knobbelzwaan als broedvogel in Nederland. Weergegeven is de relatieve dichtheid in 1998-2000. Bron: Sovon (2002). **Rechts:** Verspreiding (gemiddeld aantal per hoofdtelgebied) van de knobbelzwaan in Nederland. Weergegeven is het gemiddelde aantal per (hoofd)telgebied in 2009/10-2013/14. Veel grote wateren worden jaarrond geteld; de overige gebieden doorgaans alleen in september-april. Bron: Netwerk Ecologische Monitoring (NEM), Meetnet Watervogels.

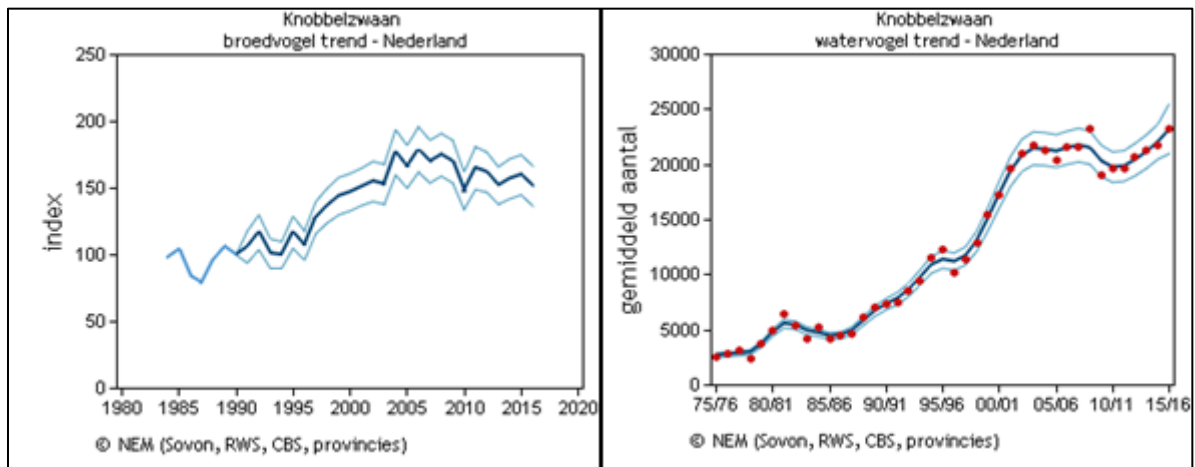
Tussen de jaren tachtig van de vorige eeuw en ca. 2005 is de Nederlandse broedpopulatie gestaag gegroeid, maar daarna is een afname ingezet (afbeelding 3). De in het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) berekende trend over de lange termijn (vanaf 1990) is 'significant toenemend met <5% per jaar', maar die over de meest recente 10 jaar (2007-2016) is 'significant afnemend met <5% per jaar'. Rond de eeuwwisseling werd het totale aantal broedparen in Nederland geschat op 5.500-6.500 (Sovon 2002). Op basis van de trend zijn dit er thans 5.900-6.900.

De toename van de broedpopulatie tot het begin van deze eeuw weerspiegelt zich in de jaarrond-gemiddelde aantallen aanwezig in de monitoringgebieden (afbeelding 3)¹¹. Duidelijker dan in de broedaantallen is hierin zichtbaar dat de strenge winters in het midden van de jaren tachtig en negentig een kortdurende onderbreking van de groei veroorzaakten. Dit komt door een combinatie van verhoogde sterfte en een verminderde voorjaarsconditie van volwassen vogels, leidend tot minder en kleinere legfels en minder grootgebrachte jongen¹². Sinds 2001/02 stagneert de groei, maar de aantallen nemen niet af zoals de broedvogelindex. De NEM-trendbeoordeling voor de lange termijn (sinds 1980) luidt 'significant toenemend met <5% per jaar', over de laatste 10 seizoenen is er 'geen significante aantalsverandering'. Opvallend is dat de seizoensgemiddelden tussen 1990 en 2005 sneller toenamen dan de broedvogelindex (7% tegen 4% per jaar), en sindsdien minder snel (niet) afnemen. Dit maakt het aannemelijk dat het aandeel niet broedende vogels in de populatie (onvolwassen vogels en adulte zonder broedterritorium) in de loop der jaren is gegroeid. Het is vooral dit segment van de populatie dat landbouwschade kan veroorzaken. Als de daling van het aantal broedparen doorzet zal echter op termijn ook dit segment in grootte gaan afnemen.

¹¹ De seizoensgemiddelde aantallen worden berekend door de som van de maandtotalen te delen door 12, maar alleen de een aantal grote wateren wordt jaarrond geteld. In de meeste overige gebieden vinden telling plaats in acht maanden (september t/m april). De seizoensgemiddelde vormen derhalve een index, en niet een absolute maat voor het aanwezige aantal vogels.

¹² (Ebbinge, Heesterbeek, & Beekman, 1998)

In 2005/06-2009/10 werd het gemiddelde seizoensmaximum van het aantal knobbelzwanen in Nederland (inclusief niet getelde gebieden) geschat op ca. 46.000, aanwezig tussen september en januari ¹³. Op basis van de trend bevindt dit aantal zich thans nog in dezelfde grootteorde.

Afbeelding 3: **Links:** Aantalsontwikkeling van knobbelzwaan als broedvogel in Nederland. Weergegeven zijn de jaarlijkse index van de broedpopulatie t.o.v. 1990 (1990=100; donkerblauwe lijn), ± 1 standaardfout (lichtblauwe lijnen). Bron: NEM, Meetnet Broedvogels. **Rechts:** Aantalsontwikkeling van knobbelzwaan als niet-broedvogel in Nederland. Weergegeven zijn de seizoensgemiddelde aantallen in de monitoringgebieden (rode punten) en de trendlijn (donkerblauwe lijn) met 95% betrouwbaarheidsinterval (lichtblauwe lijn). Bron: NEM, Meetnet Watervogels.

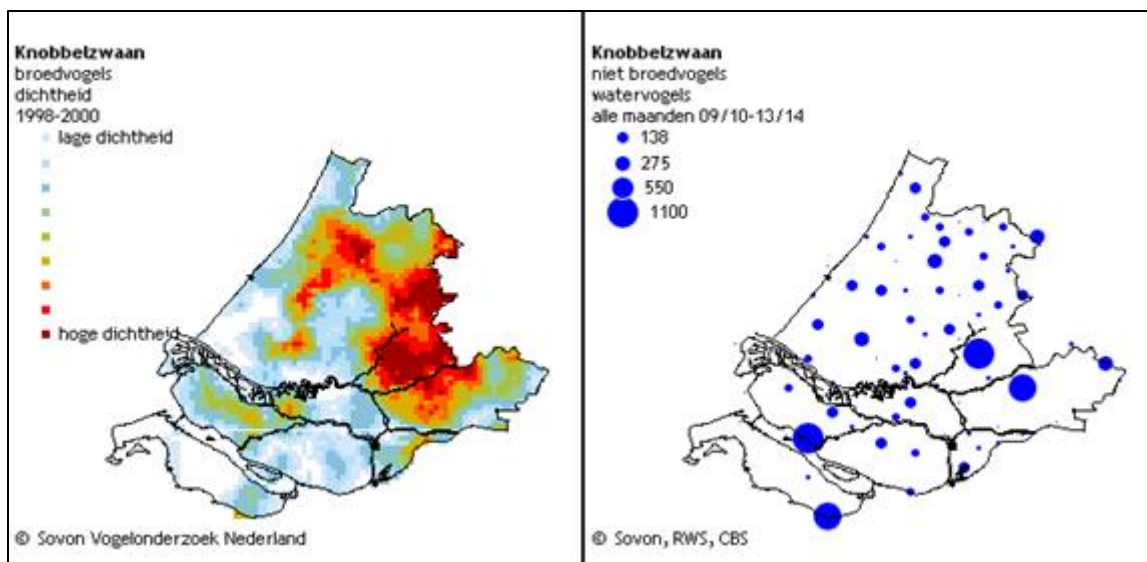
3.4 Knobbelzwaan in Zuid-Holland

Zuid-Holland is de provincie met het grootste aandeel van de landelijke broedpopulatie knobbelzwanen. De soort broedt in vrijwel de gehele provincie; grotere lege plekken zijn er alleen in het Westland, de stad Rotterdam en het grootschalige akkergebied van Goeree-Overflakkee (afbeelding 4). De hoogste dichtheden zijn te vinden in het oosten van de provincie, in het veenweidegebied tussen Gouda, Bodegraven en Woerden (U.), in de Krimpenerwaard en de noordelijke Alblasserwaard. Ook het graslandgebied tussen Roelofarendsveen en Zoetermeer is relatief dicht bezet. De historische rol van 'zwanendriften' in dit verspreidingsbeeld is hierboven al aangestipt. Deze bedrijfstak bestaat nu niet meer; de laatste zwanendrifter in Zuid-Holland is na 2014 gestopt.

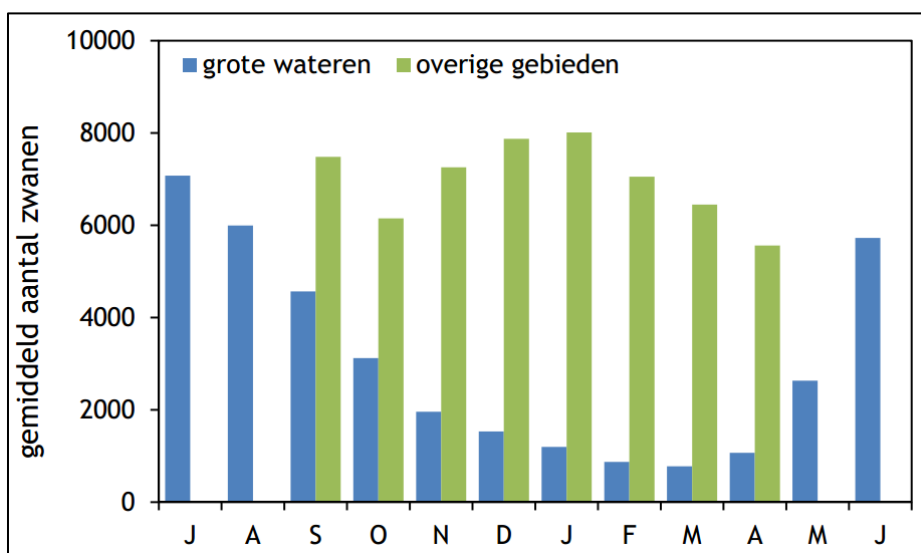
Het verspreidingsbeeld uit de watervogeltellingen komt ook in Zuid-Holland vrij goed overeen met de broedverspreiding, wat vermoedelijk aangeeft dat veel vogels in de omgeving van hun broed- of geboortegebied blijven hangen. Een opvallende uitzondering vormen de grote aantallen zwanen in het Haringvliet en het Volkerakmeer (afbeelding 4). Hier concentreren zich in de zomermaanden tot respectievelijk ca. 3.400 en 2.500 (onvolwassen en niet broedende volwassen) knobbelzwanen om er de rui door te maken. Over de herkomst van deze vogels is niet veel bekend, maar voor de hand ligt dat een groot deel afkomstig is uit Zuid-Holland. Uit ringgegevens verzameld in andere ruigebieden (IJsselmeer) blijkt echter dat hier ook zwanen uit verder weg gelegen gebieden naar toe komen, incidenteel zelfs uit het buitenland. Ook wijzen ringterugmeldingen op uitwisseling van ruiers tussen IJsselmeer en Volkerakmeer ¹⁴.

¹³ (Hornman, et al., 2012)

¹⁴ (van Dijk, Herkomst en leeftijdssamenstelling van ruiende Knobbelzwanen *Cygnus olor* op het IJsselmeer)

Afbeelding 5: **Links:** Verspreiding (relatieve dichtheid) van de knobbelzwaan als broedvogel in Zuid-Holland. Weergegeven is de relatieve dichtheid in 1998-2000. Bron: Sovon (2002). **Rechts:** Verspreiding (gemiddeld aantal per hoofdtegebied) van de knobbelzwaan in Zuid-Holland. Weergegeven zijn gemiddelde aantallen per (hoofd)tegebied in 2009/10-2013/14. Bron: NEM, Meetnet Watervogels (Sovon, Rijkswaterstaat, CBS).

Afbeelding 4: Seizoenspatroon van knobbelzwaan in de grote wateren van het Noordelijk Deltagebied en in de rest van Zuid-Holland. 'Grote wateren' zijn Haringvliet, Volkerakmeer, Hollandsch Diep, Biesbosch en kanalen en havens in Botlek/Europoort. In de 'overige gebieden' wordt alleen geteld in september - april. Bron: Sovon, Meetnet Watervogels.

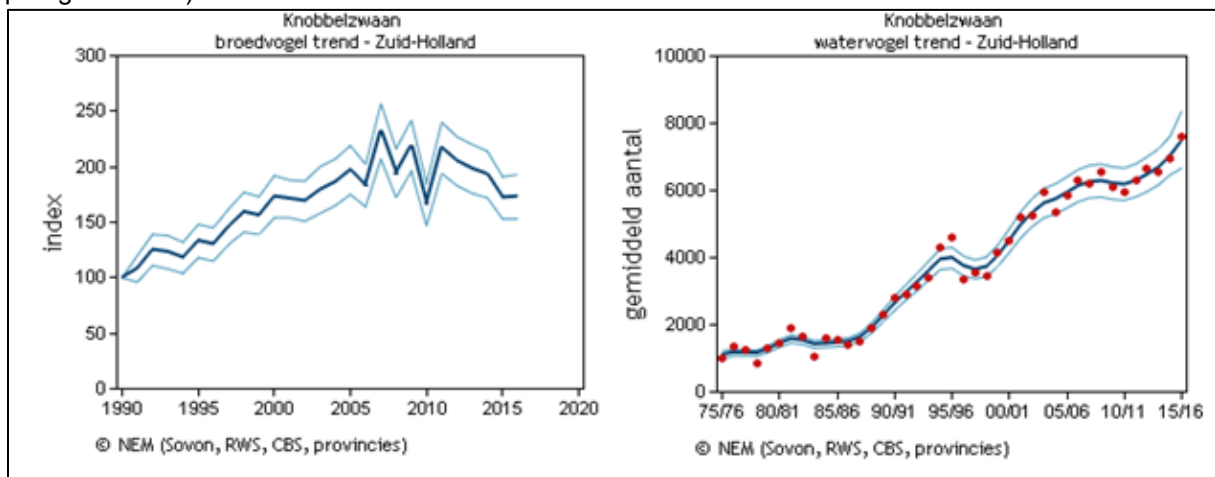
Het seizoenspatroon in de aanwezige aantallen knobbelzwanen verschilt sterk tussen de grote wateren in het Noordelijk Deltagebied en de rest van Zuid-Holland (afbeelding 5). In de belangrijke rui-gebieden in het Haringvliet en het Volkerakmeer (en in mindere mate ook wateren in Biesbosch, Botlek en Europoort) lopen de aantallen snel op vanaf eind mei, pieken in juni-augustus en dalen dan geleidelijk naar een laag niveau in de winter. Op de graslanden en plassen elders in de provincie zijn in het winterhalfjaar veel meer zwanen aanwezig, met minder seizoensvariatie. Het aantalsverloop hier in de zomermaanden is echter niet goed bekend door het ontbreken van tellingen. Een deel van de niet broedende zwanen trekt in deze periode naar de ruigebieden op de grote wateren, maar waarschijnlijk niet allemaal.

De ontwikkeling van het aantal broedparen in Zuid-Holland komt vrij sterk overeen met de landelijke trend (en stuurt deze ook deels), al heeft de aanvankelijke toename vanaf 1990 enkele jaren langer aangehouden voordat een afname inzette (na 2007; afbeelding 6). De trendbeoordelingen voor de lange (vanaf 1990) en korte termijn (10 jaar) luiden respectievelijk 'significante toename met <5% per jaar' en 'significante afname met <5% per jaar', dus gelijk aan het landelijke beeld.

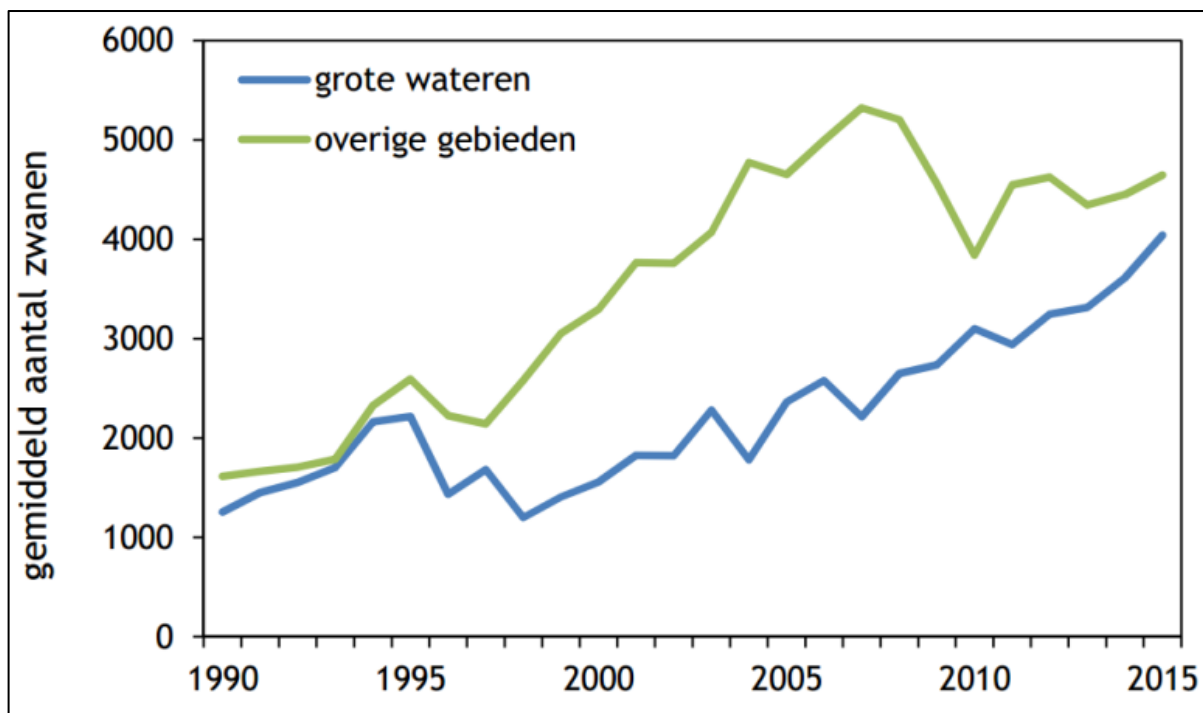
In de seizoensgemiddelde aantallen in de watervogeltelgebieden is de recente afname van broedende zwanen niet zichtbaar; ze nemen na een korte stabilisatie recent zelfs weer flink toe (afbeelding 6). Zowel op de lange (sinds 1980) als de korte termijn (10 jaar) is de trend 'significant toenemend met <5% per jaar'. De recente toename komt echter geheel tot stand in de ruigebieden op de grote wateren. De aantallen in de rest van de provincie volgen de broedvogeltrend beter, met na 2007 eerst een afname gevolgd door stabilisatie (afbeelding 7).

De door de FBE sinds 2006 uitgevoerde wintertellingen van knobbelzwanen in de derde week van januari tonen een ontwikkeling die sterk overeenkomt met de seizoensgemiddelde aantallen in de monitoringgebieden (afbeelding 8). De laatste jaren telden de WBE's zo'n 12.000 – 15.000 knobbelzwanen in de provincie. Dit ligt in de zelfde grootteorde als (in de laatste twee jaar iets hoger dan) de seizoenmaxima van ca. 13.000 geschat op basis van het Meetnet Watervogels van Sovon.

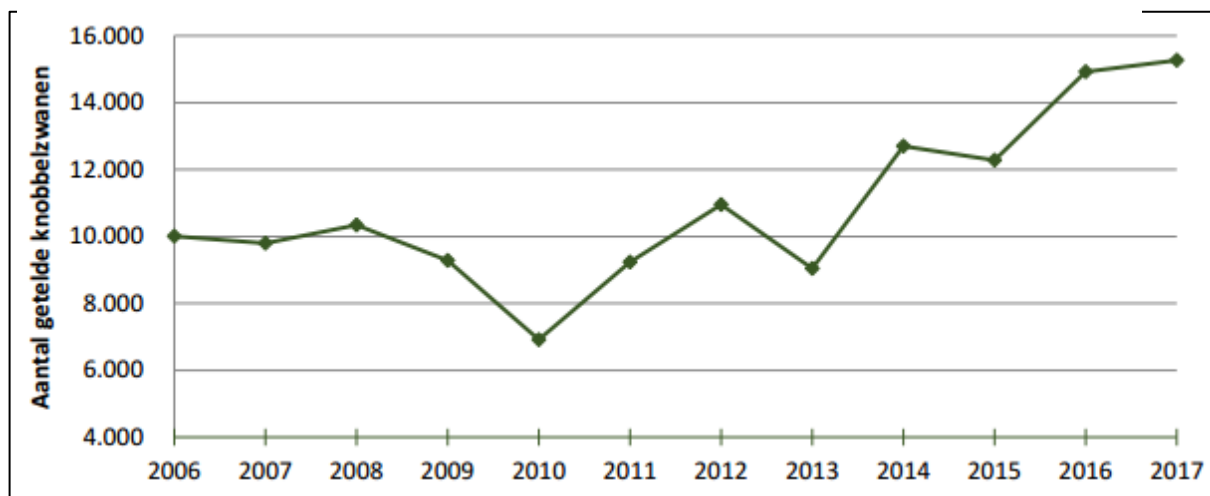
In 2014 zijn in Zuid-Holland voor het laatst jonge knobbelzwanen weggevangen door een zwanen-drifter. Van de sindsdien geproduceerde jongen kunnen de eerste vanaf 2018 tot broeden komen. Of dit zal leiden tot een merkbare groei van de broedpopulatie hangt af van de vraag of deze de maximale 'draagkracht' van de provincie benadert, zodat dichtheidsafhankelijke regulatie optreedt. Het feit dat ook in Zuid-Holland de broedvogelindex sinds 1990 maar ongeveer half zo sterk is gegroeid als het totale aantal vogels (gemiddeld resp. 3.7 en 6.5 % per jaar) is een aanwijzing dat dit het geval is, en dat groei nog voornamelijk plaatsvindt in het niet broedende segment van de populatie. Ebginge *et al.* (1998) schatten de draagkracht van Zuid-Holland op zo'n 1.800 broedparen, een aantal dat inmiddels vermoedelijk wel wordt gehaald (zie § 7.3). Daar komt bij dat de jongenproductie door driftzwanen in 2014/15 en 2015/16 al deels is afgeroomd door verhoogd afschot in die jaren (zie paragraaf 5.2.2)."

Afbeelding 6: **Links:** Aantalsontwikkeling van knobbelzwaan als broedvogel in Zuid-Holland. Weergegeven zijn de jaarlijkse index van de broedpopulatie t.o.v. 1990 ((1990=100, donkerblauwe lijn), ± 1 standaardfout (lichtblauwe lijnen). Bron: NEM, Meetnet Broedvogels. **Rechts:** Aantalsontwikkeling van knobbelzwaan als niet-broedvogel in Zuid-Holland. Weergegeven zijn de seizoensgemiddelde aantallen in de monitoringgebieden (rode punten) en de trendlijn (donkerblauwe lijn) met 95% betrouwbaarheidsinterval (lichtblauwe lijn). Bron: NEM, Meetnet Watervogels

Afbeelding 7: Aantalsontwikkeling van knobbelzwaan in de grote wateren van het Noordelijk Deltagebied (ruigebieden) en in de rest van Zuid-Holland. 'Grote wateren' zijn Haringvliet, Volkerakmeer, Hollandsch Diep, Biesbosch en kanalen en havens in Botlek/Europoort. In de 'overige gebieden' wordt alleen geteld in de maanden september t/m april. Bron: Sovon, Meetnet Watervogels.

Afbeelding 8: Aantallen knobbelzwanen in Zuid-Holland geteld door de WBE's in januari 2006-2017. Het aantal meetellende WBE's nam over deze periode toe van 11 tot 19. Bron: FBE Zuid-Holland.

4 Schade

4.1 Schade aan gewassen

Omdat knobbelzwanen belangrijke schade aan vooral gras en granen veroorzaken, worden ze in Zuid-Holland al vele jaren bestreden. De schade kan niet geheel worden voorkomen maar wel aanzienlijk worden beperkt. Dit gebeurt door verjagend afschot van percelen met schadegevoelige gewassen in de schadegevoelige periode. Het afschot heeft ook tot gevolg dat de populatie minder snel groeit, wat bijdraagt aan het beperken van de schade. Naast het afschot zijn er ook eieren bewerkt om de groei van de populatie te beperken. In het voorgaande faunabeheerplan was het stabiel houden van de populatie één van de doelen van het beheer. Daarnaast werd gestreefd naar het beperken van de getaxeerde landbouwschade tot tussen de € 5.000 en € 10.000 per jaar.

Schade wordt vooral veroorzaakt door groepen niet-broedende dieren van de vroege herfst tot ver in het voorjaar. Niet-broedende dieren houden zich in groepen op grasland op en verplaatsen zich in de loop van mei naar de ruigebieden. De rui vindt in juni, juli en augustus plaats. In de herfst stijgt het aantal schademeldingen als knobbelzwanen in steeds mindere mate van waterplanten kunnen leven en er ook grote groepen terugkeren van de ruiplaatsen. In de maanden februari tot en met april ontstaat de meeste schade, in juni, juli en augustus komt er nauwelijks schade voor omdat knobbelzwanen dan hoofdzakelijk op waterplanten foerageren. Zwanen beginnen pas op ongeveer 4-jarige leeftijd met broeden, zodat er altijd niet-broedende vogels aanwezig zijn die schade kunnen veroorzaken.

Knobbelzwanen kunnen schade aanrichten aan :

- Granen, (ingezaaid) gras, graszoden, gras- en koolzaad
- Riet en biezen

Schade veroorzaakt aan riet en biezen komt niet in aanmerking voor een tegemoetkoming in de faunaschade (tenzij het om bedrijfsmatige landbouwschade gaat) en “harde” cijfers over deze schade ontbreken daarom.

4.1.1 Getaxeerde schade aan gewassen 2011 – 2017

Knobbelzwanen veroorzaken ieder jaar verspreid over de gehele provincie schade aan granen gras(zoden), gras- en koolzaad. De schade die is getaxeerd in het kader van de tegemoetkoming in de faunaschade geeft een beeld van de opgetreden schade. Knobbelzwanen veroorzaken vraatschade, vervuilingsschade en schade door verslemping van de bodem. Van deze schades wordt alleen de vraatschade getaxeerd en vergoed. Voorwaarde voor het verkrijgen van een tegemoetkoming is dat preventieve maatregelen worden genomen en dat de ontheffing of vrijstelling voor afschot adequaat wordt ingezet. Niet alle agrariërs met schade dienen een verzoek voor een tegemoetkoming in. De getaxeerde schade geeft dus een indicatie van de schade die ondanks de schadebestrijding is ontstaan maar geeft geen volledig beeld.

De tegemoetkoming wordt verminderd met 5% van de door de taxateur vastgestelde schade, met een minimum van € 250,- per bedrijf per meldingsjaar. Tegemoetkomingen lager dan € 50,- per geval worden niet uitgekeerd. Per 1 oktober 2014 is er een behandelbedrag ingevoerd van € 300,-. Aanvragers betalen dit bedrag voordat de aanvraag in behandeling wordt genomen. Het behandelbedrag wordt niet verrekend met een te verlenen tegemoetkoming. Voor kleinere schades¹⁵ zal dus over het algemeen geen tegemoetkoming worden aangevraagd, ook al kunnen deze schades vaak wel als belangrijk worden gekenschetst (nl. € 250 of hoger per geval) op basis van de jurisprudentie en het beleid van GS. Hierdoor geeft de getaxeerde schade vanaf oktober 2014 een nog minder goed beeld dan voorheen zijn van de werkelijk opgetreden schade.

¹⁵ De grondgebruiker heeft pas baat bij een tegemoetkoming als de schade meer dan € 550,- bedraagt, bij een getaxeerde schade van € 551,- houdt hij € 1 als tegemoetkoming over, als de schade minder is, is hij € 300,- armer.

De getaxeerde schade in Zuid-Holland in het kader van de tegemoetkoming in de faunaschade in de jaren 2011 - 2017 fluctueert tussen €4.286 en €22.880. In WBE's met veel grasland is de meeste schade getaxeerd. In WBE's met veel akkerbouw en/of stedelijk gebied (= WBE's waarin weinig schadegevoelige landbouwpercelen liggen) wordt de minste schade getaxeerd. De meeste schade wordt aangericht aan gras. In 2017 is veel meer schade (€22.880) getaxeerd dan in de overige jaren. (tabel 1 en tabel 2).

Tabel 1: Getaxeerde schade door knobbelzwanen in Euro's in Zuid-Holland per WBE in 2011 – 2017

WBE	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ade	7	69	0	507	0	0	808
Alblasserwaard-Oost	0	0	0	0	0	52	0
Alblasserwaard-West	67	0	0	468	355	0	0
De Aarlanden	4.627	1.355	1.199	1.412	3.819	1.930	9.537
Delfland	1.829	853	1.459	4.422	112	0	759
Duin- en Bollenstreek	0	208	445	0	0	0	0
Eiland IJsselmonde	0	0	0	0	0	0	0
Goeree-Overflakkee	998	0	0	0	0	0	0
Hoeksche Waard	2.891	3.370	145	409	0	0	320
Krimpenerwaard	158	181	326	65	0	0	4.973
Putten	0	0	60	0	0	0	0
Reeuwijk e.o.	31	0	483	0	0	0	4571
Rijnland-Zuid	0	0	303	0	0	2.881	1.912
Schieland	0	0	0	0	0	0	0
Vijfheerenlanden	25	520	0	0	0	0	0
Voorne	0	0	0	0	0	0	0
Onbekend	31	22	0	0	0	0	0
Zuid-Holland	10.664	6.578	4.420	7.283	4.286	4.863	22.880

Tabel 2: Getaxeerde schade door knobbelzwanen in Euro's in Zuid-Holland per gewas in 2011 - 2017

Gewas	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Grasland, blijvend	8.290	3.001	4.420	7.266	652	4.129	17.667
Grasland, nieuw ingezaaid	374	0	0	0	3.634	734	4.893
Groenten	2.000	0	0	0	0	0	0
Mais snijmais	0	207	0	0	0	0	0
Overige akkerbouwgewassen	0	0	0	0	0	0	0
Wintergraan	0	3.370	0	17	0	0	320
Zomergraan	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	10.664	6.578	4.420	7.283	4.286	4.863	22.880

Tabel 3 laat de getaxeerde schade aangericht door knobbelzwanen in Zuid Holland zien gesorteerd op de maand waarin het verzoekschrift is ingediend. Het verzoekschrift moet worden ingediend binnen 7 dagen nadat schade van enige omvang is ontstaan. De schade wordt getaxeerd vlak voordat het gewas wordt geoogst. In juni, juli, augustus en september ontstaat nauwelijks schade, van januari tot en met mei ontstaat de meeste schade.

Tabel 3: Getaxeerde schade door knobbelzwanen in Euro's in Zuid-Holland per maand 2011 – 2017

Maand	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Totaal
jan	4.567	1.105	1.902	5.347	0	0	0	12.921
feb	3.820	1.495	35	340	3.714	341	1.944	11.689
mrt	543	202	1.288	1.596	460	965	7.289	12.343
apr	1.202	382	603	0	0	2.891	10.939	16.017
mei	31	3.014	564	0	72	639	0	4.320
jun	40	0	0	0	0	27	2.349	2.416
jul	108	0	0	0	0	0	359	467
aug	0	0	28	0	40	0	0	68
sep	0	207	0	0	0	0	0	207
okt	31	173	0	0	0	0	0	204
nov	322	0	0	0	0	0	0	322
dec	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	10.664	6.578	4.420	7.283	4.286	4.863	22.880	60.974

Fluctuaties in de getaxeerde schade

De weersomstandigheden spelen een rol in de hoogte van de veroorzaakte schade. Nat weer of droogte zorgen voor hogere schades. Met name als bij de start van de groei van het gras de weersomstandigheden ongunstig zijn, ontstaan hogere schades. De fluctuaties in de getaxeerde schade worden ook veroorzaakt door fluctuaties in de prijs van de gewassen. Daarnaast hebben de regels die worden gehanteerd voor het verkrijgen van een tegemoetkoming in de schade, invloed op de hoogte van de getaxeerde schade. Vanaf 2014 gelden strengere regels voor de aanvraag van een tegemoetkoming (zie hiervoor) wat invloed heeft op het aantal agrariërs dat een aanvraag doet (er worden minder aanvragen gedaan). Tenslotte hebben de mogelijkheden om schade te bestrijden invloed op de hoogte van de getaxeerde schade. De hoge getaxeerde schade in 2017 (€22.880) is hoogst waarschijnlijk het gevolg van de beperkende voorschriften die in juli 2016 zijn opgenomen in de ontheffing voor afschot (zie hiervoor ook hoofdstuk 5.2.1).

4.2 Openbare veiligheid

Bij fietspaden broedende knobbelzwanen kunnen agressief zijn waardoor fietsers uitwijken en er gevaarlijke situaties kunnen ontstaan. Broedparen kunnen zich vestigen bij de bergingsvijvers en waterpartijen langs wegen. Bij het vliegen naar de waterpartijen om te foerageren kunnen ze laag over de weg vliegen en jonge dieren kunnen de rijbaan oplopen. Doordat automobilisten trachten de dieren te ontwijken ontstaan gevaarlijke situaties. Bij de FBE zijn ook meldingen binnengekomen van broedende zwanen bij gebouwen die agressief op mensen reageren. In deze gevallen is echter de openbare veiligheid niet snel in het geding.

4.3 Vliegveiligheid

Knobbelzwanen kunnen zeer gevaarlijk zijn voor de vliegveiligheid door hun omvang en gewicht. Wanneer een knobbelzwaan in een motor van een vliegtuig belandt, zal deze vaak uitvallen. Op het terrein van Rotterdam The Hague Airport kunnen knobbelzwanen worden bestreden op basis van een ontheffing verleend aan het vliegveld.

5 In Zuid-Holland uitgevoerde bestrijding 2011/12 - 2016/17

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de bestrijding van knobbelzwanen beschreven die is uitgevoerd om schade te beperken in de periode 2011/12 tot en met 2016/17. Het grootste deel van deze periode was het faunabeheerplan knobbelzwaan 2013 – 2018 van kracht (het aan dit faunabeheerplan voorgaande faunabeheerplan). In de eerste twee jaar van deze periode vond de bestrijding plaats op basis van het faunabeheerplan dat eind 2006 is goedgekeurd. De uitgangspunten van de bestrijding zijn over de

gehele periode gelijk: in het faunabeheerplan 2013 – 2018 wordt geconcludeerd dat de bestrijding van de voorgaande periode (2006 – 2012) moet worden voortgezet in de periode 2013 -2018.¹⁶

Om de bestrijding mogelijk te maken zijn ontheffingen afgegeven.¹⁷ De ontheffingen staan het verjagen en doden met het geweer en honden van knobbelzwanen toe:

- op percelen met ingezaaid gras, graszoden, graszaad en koolzaad¹⁸ in de periode 1 oktober tot en met 31 mei¹⁹;
- op percelen met gras en granen in de periode 15 november tot en met 31 mei²⁰;
- het bewerken van nesten en eieren van knobbelzwanen.

Voordat tot afschot ter voorkoming van landbouwschade mag worden overgegaan, moeten preventieve maatregelen worden ingezet. Op 5 juli 2016 is de geldende ontheffing (ODH-2013-00007007) aangepast door besluit PZH-2016-552640156. Aan de ontheffing zijn extra beperkende voorschriften toegevoegd. Een beschrijving van de preventieve maatregelen en voorschriften is opgenomen in paragraaf 5.2.1.

De gegevens over het beheerjaar 2017/18 dat afloopt op 31 mei 2018 zijn ten tijde van het opstellen van dit faunabeheerplan (februari – maart 2018) nog niet volledig.

5.2 Bestrijding ter voorkoming van schade aan gewassen

Vooral in de winter en in het voorjaar veroorzaken groepen knobbelzwanen schade aan (ingezaaid) gras(zoden), graszaad, koolzaad en granen. De uitgangspunten van de bestrijding ter voorkoming van landbouwschade waren:

- 1) Verjaging met ondersteunend afschot van knobbelzwanen van landbouwpercelen met schadegevoelige gewassen in de schadegevoelige periode is nodig om de landbouwschade te beperken.
- 2) Het stabiel houden van de populatie is nodig om de landbouwschade te beperken. Hiertoe worden eieren bewerkt en daarnaast draagt het afschot bij aan dit doel.
- 3) Doel van de bestrijding is het beperken van de landbouwschade; een jaarlijks getaxeerde landbouwschade (ontstaan ondanks de preventieve maatregelen en het afschot) tussen € 5.000 en € 10.000 is aanvaardbaar; het streven is om de getaxeerde schade binnen deze bandbreedte te houden.

In het voorgaande faunabeheerplan (2013 – 2018) stond de volgende conclusie aangaande de voorgaande (2006 - 2012)²¹ en toekomstige (2013 – 2018) bestrijding ter voorkoming landbouwschade: *“De knobbelzwaan is een algemeen en bijzonder talrijk voorkomende soort in Zuid-Holland. Van vroege herfst tot ver in het voorjaar foerageren grote groepen nog niet broedende knobbelzwanen op met name percelen met (ingezaaid) gras en granen. Op deze percelen ontstaat daardoor aanzienlijke schade. De afgelopen jaren kon deze schade worden beperkt door verjaging en*

¹⁶ Ook voor 2006 werd een soortgelijke bestrijding uitgevoerd.

¹⁷ DGWM/2006/15991 (verbeterde versie); PZH-2011-309013023; PZH-2012-362331398; ODH-2013-00007007 aangepast door verschillende beslissingen op bezwaar.

¹⁸ Koolzaad is niet opgenomen in de ontheffingen tot 2013 maar wel in ontheffing ODH-2013-00007007 (die van kracht is vanaf de winterperiode 2013/014).

¹⁹ In de periode 2006 – 2013 was deze periode: 1 september tot en met 15 mei. In het voorgaande faunabeheerplan wordt geconcludeerd op basis van de bestrijdings- en schadegegevens dat optreden in september niet nodig is maar optreden in de tweede helft van mei wel. Daarom is de periode in ontheffing ODH-2013-00007007 (die van kracht is vanaf de winterperiode 2013/014) aangepast.

²⁰ In de periode 2006 – 2013 was deze periode: 15 november tot en met 15 mei. In het voorgaande faunabeheerplan wordt geconcludeerd op basis van de bestrijdings- en schadegegevens dat optreden de tweede helft van mei nodig is. Daarom is de periode in ontheffing ODH-2013-00007007 (die van kracht is vanaf de winterperiode 2013/014) aangepast.

²¹ De beheergegevens over de periode 2006 - 2012 zijn opgenomen in het faunabeheerplan knobbelzwaan 2013 – 2018.

afschot en door het bewerken van nesten. Het afschot dat is uitgevoerd valt samen met de schadegevoelige periode en met de plaatsen waarop de meeste schade volgens verwachting dreigde. De hoogte van het jaarlijkse afschot fluctueerde tussen de 1.029 en 1.857 knobbelzwanen. De schade is beperkt door het verjagende effect van het afschot en doordat het afschot en het bewerken van nesten de groei van de populatie hebben beperkt. Ondanks de uitgevoerde maatregelen is ieder jaar tussen de € 5.000 en € 10.000 aan schade getaxeerd. De getaxeerde schade geeft een indicatie van de werkelijk opgetreden schade. Indien het uitgevoerde beheer niet wordt voortgezet dreigt de jaarlijkse schade aanzienlijk toe te nemen. Dit doordat de knobbelzwanen dan tijdens de schadegevoelige periode niet meer van de schadepercelen kunnen worden verjaagd en doordat de populatie dan zal groeien. De Faunabeheereenheid zal het huidige beheer met enige aanpassing voortzetten.”²²

5.2.1 Preventieve maatregelen en beperkende voorschriften

De volgende regels over preventieve maatregelen waren opgenomen in de ontheffing:

- 1) Op grasland kunnen knobbelzwanen worden verjaagd (vanaf 2008). Voor 2008 diende minimaal één visueel en één akoestisch middel in voldoende mate te worden ingezet.
- 2) Op percelen met ingezaaid gras, graszaad, graszoden, granen en koolzaad dient minimaal één visueel en één akoestisch middel in voldoende mate te worden ingezet.
- 3) Het geweer en het vogelafweerpistool zijn akoestische preventieve middelen

Op 5 juli 2016 hebben GS de ontheffing aangepast waarbij de regels rond de preventieve middelen zijn gewijzigd en extra beperkende voorschriften zijn opgenomen. De volgende aanpassingen zijn doorgevoerd:

- 1) Het doden van knobbelzwanen ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen op percelen met gras mag slechts plaatsvinden nadat eerst is geprobeerd de knobbelzwanen te verjagen door menselijke aanwezigheid, met behulp van een vogelafweerpistool, door eroverheen te schieten, e.d.
- 2) Afschot van knobbelzwanen ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen is toegestaan, indien de groep uit ten minste 15 knobbelzwanen bestaat. Uit een groep tot 50 knobbelzwanen mogen maximaal 5 knobbelzwanen worden gedood. Indien de groep bestaat uit meer dan 50 knobbelzwanen geldt een maximum van 10% dat mag worden gedood.
- 3) Paartjes broedende knobbelzwanen en de erbij lopende (niet vliegende) jongen mogen niet worden gedood.

Uitvoerders hebben aangegeven dat aanpassingen 1 en 2 niet duidelijk zijn. Voorbeelden:

- 1) Als de groep uit meer dan 15 knobbelzwanen bestaat maar na de verjaging komen er minder dan 15 terug, mag er dan afschot plaatsvinden?
- 2) Welke dieren mogen tot de groep worden gerekend (afstand tussen de dieren)?
- 3) Welke periode mag er zitten tussen verjaging en afschot?

Verder laten knobbelzwanen zich niet makkelijk verjagen. Alleen (herhaald) afschot heeft vaak het gewenste effect. Uitvoerders zien de aanpassingen 1 en 2 hierdoor als onnodig belastend.

Er zijn uitvoerders die hebben aangegeven de ontheffing niet meer uit te voeren vanwege de interpretatieproblemen. Overtreding van de regels van een ontheffing kan tot gevolg hebben dat ze hun jachtakte kwijtraken.

5.2.2 Afschotgegevens

Jaarlijks zijn globaal tussen 1.000 en 3.000 knobbelzwanen gedood in de periode 2011/2012 – 2016/17. In de eerste drie jaar van deze periode was het afschot (globaal tussen 1.500 en 1.800 dieren per jaar) vergelijkbaar met het afschot in de jaren daarvoor.

²² De aanpassingen waren: wijzigingen in de beheerperiode, zie voetnoten 10 en 11.

In de jaren 2014/15 en 2015/16 was het afschot vervolgens een stuk hoger (meer dan 3.000 dieren per jaar). Dit is hoogst waarschijnlijk het gevolg van het stoppen van de werkzaamheden van de zwanendrifiers. In Zuid-Holland was er nog één zwanendrifiersbedrijf actief. Zwanendrifiers houden geleewiekte knobbelzwanen in het vrije veld voor de handel en de productie van vlees en dieren. Er bevinden zich in Zuid-Holland en Utrecht ongeveer 600-800 broedparen van het zwanendrifiersbedrijf in het vrije veld. In augustus en september van 2014 zijn in Zuid-Holland voor het laatst de jonge zwanen van deze broedparen, uit het veld gehaald. (Tabel 4)

De afname van gedode knobbelzwanen in 2016/2017 (naar 978) is het gevolg van de beperkingen die vanaf dat jaar in de ontheffing zijn doorgevoerd. (Tabel 4)

Tabel 4: Gedode knobbelzwanen op ontheffing in de winterperiode 2011/2012 t/m 2017/2018 – Zuid-Holland

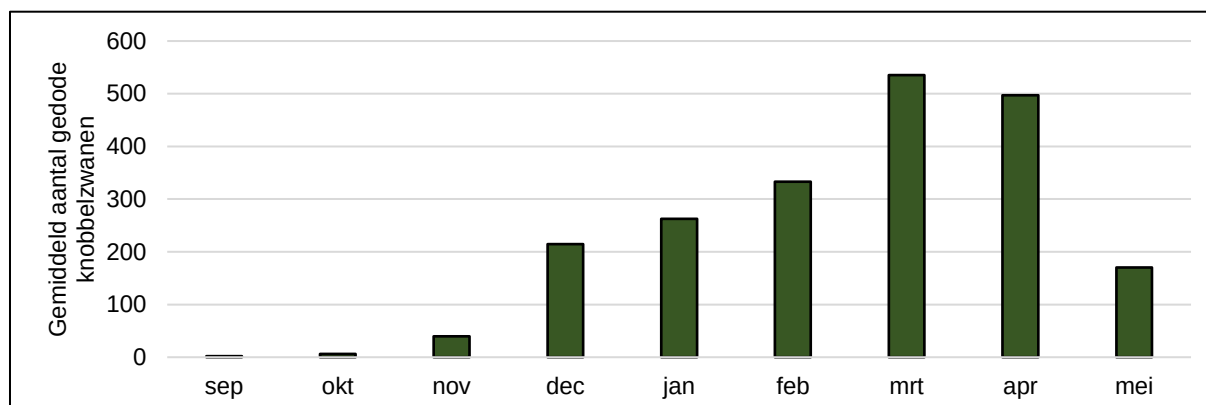
Gedode knobbelzwanen							
WBE	11/12	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17	17/18 ²³
Ade	49	14	156	191	198	38	0
Alblasserwaard-Oost	249	303	380	131	181	36	51
Alblasserwaard-West	85	2	224	370	320	26	8
De Aarlanden	284	415	115	423	624	165	54
Delfland	57	35	12	121	121	31	19
Duin- en Bollenstreek	134	79	29	74	214	30	5
Eiland IJsselmonde	0	0	0	33	23	0	3
Goeree-Overflakkee	71	46	0	56	71	46	0
Hoeksche Waard	102	61	133	400	144	97	0
Krimpenerwaard	121	115	245	362	495	33	32
Putten	107	54	76	290	141	119	18
Reeuwijk e.o.	89	167	46	93	343	135	6
Rijnland-Zuid	82	86	57	199	159	104	11
Schieland	53	7	167	283	142	105	0
Vijfheerenlanden	61	69	107	63	46	11	5
Voorne	135	28	57	82	30	2	0
Zuid-Holland	1.679	1.481	1.804	3.171	3.252	978	212

In de winter en het (vroeg) voorjaar vindt het meeste afschot plaats. In maart en april, als de gewassen beginnen te groeien, is het afschot het hoogst. (Tabel 5 & Afbeelding 9)

²³ Periode 2017/2018 loopt van 1 okt. t/m 31 dec. De maanden januari t/m mei van 2018 zijn niet opgenomen in deze tabel.

Tabel 5: Gemiddeld aantal gedode knobbelzwanen per maand in de winterperiodes van 2011/2012 t/m 2016/2017 – Zuid-Holland

Gemiddeld aantal gedode knobbelzwanen per maand									
Provincie	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei
Zuid-Holland	2	6	40	215	262	333	535	497	170

Afbeelding 9: Gemiddeld aantal gedode knobbelzwanen per maand in de winterperiodes van 2011/2012 t/m 2016/2017 – Zuid-Holland

5.2.3 Bewerkte eieren

Om de groei van de populatie te verminderen zijn er eieren van knobbelzwanen bewerkt. In 2013 was hiervoor geen ontheffing. In 2015 zijn – door de overgang naar het digitaal registreren – alleen de nesten gerapporteerd en in 2016 hebben veel uitvoerders alleen de eieren gerapporteerd. (Tabel 6)

Tabel 6: Aantal bewerkte eieren en nesten van knobbelzwanen 2012 - 2017 - Zuid-Holland

WBE	2012		2013		2014		2015		2016		2017	
	Ei	Nest	Ei	Nest	Ei	Nest	Ei	Nest	Ei	Nest	Ei	Nest
Ade	162	32	0	0	190	38	0	28	97	14	152	25
Alblasserwaard-Oost	176	35	0	0	40	12	0	17	59	9	75	14
Alblasserwaard-West	96	21	0	0	21	7	0	13	72	14	25	6
De Aarlanden	0	0	0	0	0	0	0	5	15	2	19	3
Delfland	37	8	0	0	1	1	0	5	24	5	36	5
Duin- en Bollenstreek	26	4	0	0	0	0	0	2	0	0	7	0
Eiland IJsselmonde	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2	0	0
Goeree-Overflakkee	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hoeksche Waard	0	0	0	0	0	0	0	0	11	2	0	2
Krimpenerwaard	198	37	0	0	21	9	0	9	813	54	605	133
Putten	60	10	0	0	0	0	0	9	26	5	5	1
Reeuwijk e.o.	0	0	0	0	4	2	0	0	20	3	177	25
Rijnland-Zuid	0	0	0	0	4	4	0	2	34	6	95	16
Schieland	57	19	0	0	0	0	0	0	32	6	15	3
Vijfheerenlanden	0	0	0	0	4	4	0	2	17	4	0	0
Voorne	331	58	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Zuid-Holland	1.143	224	0	0	285	77	0	94	1.220	126	1.211	233

5.2.4 Effectiviteit uitgevoerde bestrijding ter voorkoming van schade aan gewassen

In de periode 2011 tot en met 2016 fluctueert de getaxeerde schade die is ontstaan ondanks de schadebestrijding tussen €4.286 en €10.664. Dit is dus ongeveer binnen de bandbreedte die de FBE zich tot doel had gesteld. Hierbij moet wel worden aangetekend dat in oktober 2014 de regels voor de tegemoetkoming zijn gewijzigd. Zonder deze wijziging was de getaxeerde schade hoogstwaarschijnlijk groter geweest. In de eerste jaren van deze periode was het afschot vergelijkbaar met het afschot in de jaren daarvoor (globaal tussen 1.500 en 1.800 vogels per jaar) en volgens verwachting. Het

afschot lag in 2014/15 en 2015/16 aanzienlijk hoger (meer dan 3.000 knobbelzwanen per jaar). Dit komt waarschijnlijk door het stoppen van de werkzaamheden van het laatste zwanendriftersbedrijf in Zuid-Holland.

In de periode tot en met 2015/16 zijn de doelstellingen van de bestrijding dus behaald. Er treedt nog wel schade op maar deze is aanvaardbaar. Het hogere afschot in de laatste twee jaar vloeit hoogst waarschijnlijk voort uit het feit dat de broedparen van het zwanendriftersbedrijf in het veld zijn gebleven en de jonge zwanen van deze broedparen niet meer zijn verwijderd. De FBE vindt het onwenselijk dat een gevolg van het stoppen van het zwanendriften - meer jonge zwanen die schade aanrichten - moet worden opgelost door meer afschot.

Vanaf 2016/17 zijn er extra beperkende voorwaarden gesteld aan het afschot. Als gevolg hiervan is het afschot aanzienlijk afgenomen en is de schade aanzienlijk toegenomen. Ten opzichte van de twee jaren daarvoor is in 2016/17 het afschot met ongeveer 2/3 afgenomen en is de getaxeerde schade ongeveer verviervoudigd. Er zijn op het ogenblik (mei 2018²⁴) nog onvoldoende gegevens bekend om het beheer in 2017/18 te kunnen evalueren.

Praktijkervaring leert dat knobbelzwanen zich bijzonder moeilijk laten verjagen. In veel gevallen is herhaald afschot nodig om knobbelzwanen te verjagen. De beperkende voorwaarden - die voor meerdere interpretaties vatbaar zijn - die aan het afschot zijn gesteld, hebben waarschijnlijk bijgedragen aan de hogere schade.

5.3 Bestrijding ter bescherming van de openbare veiligheid

De ontheffing uit 2013 staat het verjagen en doden van knobbelzwanen toe op of in de onmiddellijke nabijheid van wegen of fietspaden met schriftelijke toestemming van de politie of onder begeleiding van de politie ter plaatse. Er zijn bij de FBE wel meldingen binnengekomen van overlast gevende knobbelzwanen (ook bij gebouwen) maar de ontheffing is niet daadwerkelijk gebruikt.

6 Maatregelen ter voorkoming van schade 2018/19 – 2023/24

6.1 Vrijstellingsregeling en regels tegemoetkoming in de faunaschade

PS hebben een vrijstelling verleend voor de bestrijding van knobbelzwanen. Deze vrijstelling geeft grondgebruikers het recht knobbelzwanen in bepaalde situaties te (laten) bestrijden en om eieren te bewerken. Dit faunabeheerplan moet uitgaan van de gegeven vrijstelling. Daarnaast hebben GS voorwaarden gesteld aan de verkrijging van een tegemoetkoming in de faunaschade. Ook met deze regels houdt de FBE rekening.

6.1.1 Vrijstellingsregeling van PS

De vrijstellingsregeling staat toe:

1. Doden en vangen van knobbelzwanen ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen:
 - a) op percelen met ingezaaid gras, graszoden, graszaad en koolzaad in de periode van 1 oktober tot en met 31 mei;
 - b) op percelen met gras en granen in de periode van 15 november tot en met 31 mei;

Met de volgende middelen van zonsopkomst tot zonsondergang:

- geweren;
- haviken, slechtvalken en woestijnbuizerds;
- honden, niet zijnde lange honden en
- slag-, snij- of steekwapens (uitsluitend voor het doden van gewonde knobbelzwanen).

Onder de voorwaarden:

²⁴ De schade wordt pas in het voorjaar getaxeerd. De afschotgegevens wijzen wel op een voortzetting van het lagere afschot.

- Afschot van knobbelzwanen is slechts toegestaan, indien de ter plaatse aanwezige groep knobbelzwanen uit ten minste 15 exemplaren bestaat. Uit een groep tot 50 knobbelzwanen mogen maximaal 5 knobbelzwanen worden gedood. Indien de groep bestaat uit meer dan 50 knobbelzwanen geldt een maximum van 10% dat mag worden gedood.
 - Paartjes broedende knobbelzwanen en de erbij lopende (niet vliegende) jongen mogen niet worden gedood.
 - De ingewanden van de bemachtigde dieren mogen in het veld worden achtergelaten. Voor het overige dienen de bemachtigde dieren, alsmede delen daarvan, te worden verwijderd uit het veld.
 - Het doden mag slechts plaatsvinden nadat de in dit faunabeheerplan opgenomen passende en doeltreffende preventieve maatregelen zijn ingezet overeenkomstig de beschrijving in dit faunabeheerplan.
 - Uitvoering geschiedt overeenkomstig dit faunabeheerplan en op de in dit faunabeheerplan aangewezen tijden en plaatsen.
2. Het opzettelijk vernielen of beschadigen van eieren en nesten van knobbelzwanen in de periode van 1 maart tot en met 30 april ter bescherming van landbouwgewassen, de volksgezondheid en openbare veiligheid, de veiligheid van het luchtverkeer en flora en fauna.
 3. Het vangen en doden van knobbelzwanen ter bescherming van de volksgezondheid en openbare veiligheid, de veiligheid van het luchtverkeer en flora en fauna.

Met de volgende middelen van zonsopkomst tot zonsondergang:

- geweren;
- haviken, slechtvalken en woestijnbuizerds;
- honden, niet zijnde lange honden en
- slag-, snij- of steekwapens (uitsluitend voor het doden van gewonde knobbelzwanen).

Onder de voorwaarden:

- Het doden van knobbelzwanen ten behoeve van de openbare veiligheid kan slechts plaatsvinden door of namens de politie of de burgemeester.
- Paartjes broedende knobbelzwanen en de erbij lopende (niet vliegende) jongen mogen niet worden gedood, tenzij de knobbelzwanen zich in de onmiddellijke nabijheid van wegen of fietspaden bevinden en er sprake is van een risico voor de openbare veiligheid, zulks ter beoordeling van de politie of de burgemeester van de desbetreffende gemeente.
- De ingewanden van de bemachtigde dieren mogen in het veld worden achtergelaten. Voor het overige dienen de bemachtigde dieren, alsmede delen daarvan, te worden verwijderd uit het veld.
- Het doden mag slechts plaatsvinden nadat de in dit faunabeheerplan opgenomen passende en doeltreffende preventieve maatregelen zijn ingezet overeenkomstig de beschrijving in dit faunabeheerplan.
- Uitvoering geschiedt overeenkomstig dit faunabeheerplan en op de in dit faunabeheerplan aangewezen tijden en plaatsen.

6.1.2 Regels rond de tegemoetkoming in de faunaschade van GS

De Wn verplicht GS in artikel 6.1 om een tegemoetkoming te verstrekken voor de schade aangericht door beschermde dieren zover die schade redelijkerwijs niet of niet geheel te laste van de benadeelde behoort te blijven waarbij de tegemoetkoming naar billijkheid wordt bepaald. GS hebben voorwaarden gesteld aan de verkrijging van deze tegemoetkoming in de Beleidsregel. De belangrijkste voorwaarden zijn dat er preventieve middelen worden ingezet en dat toestemming voor afschot wordt aangevraagd en dat deze toestemming adequaat wordt gebruikt.

In het voorgaande faunabeheerplan (2013 – 2018) heeft de FBE aangegeven dat voordat tot afschot wordt overgegaan, preventieve middelen worden ingezet volgens de regels die het Faunafonds²⁵ hanteert om in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming in de faunaschade. Dit mede omdat GS in 2009 bij de beantwoording van statenvragen (nummer 2302) hebben aangegeven dat ze voortaan bij het voorschrijven van preventieve middelen rekening zullen houden met de regels van het Faunafonds rond de inzet van preventieve middelen. Hierdoor krijgen grondgebruikers en uitvoerders niet te maken met twee verschillende set van regels rond de inzet van preventieve middelen. De voor knobbelzwanen relevante regels die GS op het ogenblik hanteren voor de tegemoetkoming zijn:

- op percelen met gras en graszaad vanaf zes maanden na inzaai worden dieren verjaagd door menselijke aanwezigheid;
- op percelen met ingezaaid gras, graszoden, granen en koolzaad, worden zowel visuele als akoestische middelen in voldoende aantallen ingezet.

6.2 Preventieve maatregelen en doden ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen 2018/19 – 2023/24

Knobbelzwanen kunnen worden gedood ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen volgens de vrijstellingsregeling zoals hiervoor beschreven in paragraaf 6.1.1 onder 1. De middelen die hierbij volgens de vrijstellingsregeling kunnen worden gebruikt, worden alleen ingezet onder de regels en beperkingen die hierna in hoofdstuk 6.7 zijn opgenomen. Knobbelzwanen die zich op aangrenzende percelen bevinden, mogen tot dezelfde groep worden gerekend. Het maximale afschot geldt voor één bestrijdingsdag. Voordat op een perceel tot doden wordt overgegaan, dienen op dat perceel eerst preventieve maatregelen te worden genomen volgens de regels van GS om in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming in de faunaschade zoals hiervoor beschreven in paragraaf 6.1.2. De verjaging door menselijke aanwezigheid die verplicht is op percelen met blijvend grasland en graszaad moet plaatsvinden in de 24 uur voor het afschot. De visuele en akoestische middelen die kunnen worden ingezet staan beschreven in de Faunaschade [Preventie Kit Module Zwanen van BIJ12](#) ²⁶.

6.3 Bewerken van eieren en nesten 2018/19 – 2023/24

Om de populatiegroei te verminderen zullen eieren worden bewerkt in de periode 1 maart tot en met 30 april. In ieder nest blijft één ei onbewerkt. Doel is in de eerste plaats het verminderen van de schade aan gewassen. Door het bewerken van eieren neemt het aantal jonge knobbelzwanen af. Deze jonge knobbelzwanen veroorzaken het grootste deel van de schade. Door het beheer zullen ook de openbare veiligheid en de vliegveiligheid worden beschermd.

Het bewerken van eieren zal plaatsvinden onder coördinatie van de WBE. De uitvoerders krijgen toestemming van de WBE.

6.4 Effectiviteit maatregelen ter voorkoming van schade aan gewassen

In hoofdstuk 5.2.4 zijn de uitgevoerde maatregelen ter voorkoming van schade aan gewassen geëvalueerd. De in de komende periode uit te voeren maatregelen komen in grote lijnen overeen met de in het verleden uitgevoerde maatregelen met de extra beperkingen die in 2016 van kracht werden. Dit betekent dat de schade waarschijnlijk op het hogere niveau en het afschot op het lagere niveau van 2016/17 zal uitkomen. De FBE heeft in dit faunabeheerplan wel de eisen aan de verjaging en de groepsgrootte verduidelijkt waardoor uitvoerders waarschijnlijk vaker zullen optreden waardoor schade kan worden voorkomen.

De FBE acht het echter effectiever om in plaats van de extra beperkingen een quotering van het afschot (bijvoorbeeld maximaal vijf knobbelzwanen per dag per schadepceel) in de Verordening op te nemen. De FBE raadt GS daarom aan om de bijlage van de Verordening in deze zin aan te passen.

²⁵ De regels rond de tegemoetkoming werden vroeger opgesteld door het Faunafonds.

²⁶ (BIJ12 Faunafonds, 2018)

Indien de Verordening wordt aangepast, zal de bestrijding in het vervolg plaatsvinden volgens de nieuwe regels.

De minister heeft voor het vervoeren voor verkoop en verkopen van knobbelzwanen die zijn verkregen door beheer en schadebestrijding een vrijstelling verleend van het verbod op vervoer en verkoop. Omdat de Zuid-Hollandse vrijstelling voor doden echter is gebaseerd op een “algemeen” vrijstellingsartikel (art. 3.3 Wn) geldt deze ministeriële vrijstelling niet voor de in Zuid-Holland gedode knobbelzwanen. Hierdoor kunnen geschoten knobbelzwanen niet naar de poelier worden gebracht en zullen er vaak kosten moeten worden gemaakt om de gedode knobbelzwanen te vernietigen. De FBE zal daarom een ontheffing aanvragen bij de minister om het de uitvoerders mogelijk te maken gedode knobbelzwanen in de handel te brengen.

Omdat de jonge zwanen van de broedparen van het zwanendrifiersbedrijf niet meer worden weggehaald uit het veld en deze jonge zwanen binnenkort zelf beginnen met broeden en omdat het afschot op een lager niveau kan blijven, kan de populatie toenemen. De mogelijke groei is mede afhankelijk van de maximale dichtheid voor Zuid-Holland; deze kan wel worden ingeschat maar is niet bekend, zie ook hoofdstuk 3.4. Als de populatie groter wordt, zal de schade hoogstwaarschijnlijk toenemen. De FBE zal wel het gecoördineerd bewerken van eieren stimuleren en de ontwikkeling van de schade en de populatie zal jaarlijks worden gemonitord.

Indien de populatie en de schade toch aanzienlijk toenemen, zal de FBE overwegen een ontheffing aan te vragen om de populatie te verkleinen. Dit is voorlopig echter nog niet aan de orde.

6.5 Optreden ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen in de gemeente Krimpenerwaard 2018/19 – 2023/24

De gemeente Krimpenerwaard heeft een werkgroep ingesteld waarin wordt overlegd over de mogelijkheden die er zijn om te komen tot afspraken over het beheer van de knobbelzwanenpopulatie. In de werkgroep nemen deel: WBE Krimpenerwaard, LTO afdeling Krimpenerwaard, Agrarische jongeren, Natuur- en Vogelwerkgroep Krimpenerwaard, Politie eenheid Den Haag, team Krimpenerwaard, Provincie Zuid-Holland en de gemeente Krimpenerwaard. Op het ogenblik (mei 2018) worden mogelijke varianten voor het huidige beheer onderzocht. De FBE wil meewerken aan maatwerk in de gemeente. Op het moment dat de gemeente Krimpenerwaard een verzoek doet tot aanpassing van de schadebestrijding, zal hierover een besluit worden genomen. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat de schadebestrijding en de regels voor de tegemoetkoming in de faunaschade voor een belangrijk deel zijn geregeld in de Verordening en de Beleidsregel waarover de FBE geen zeggenschap heeft.

6.6 Doden ter bescherming van de volksgezondheid en openbare veiligheid, de veiligheid van het luchtverkeer en flora en fauna 2018/19 – 2023/24

De FBE verwacht dat doden volgens de vrijstellingsregeling zoals hiervoor beschreven in paragraaf 6.1.1 onder 3 ter bescherming van de vliegveiligheid, volksgezondheid, en flora en fauna niet nodig zal zijn. Op het terrein van Rotterdam The Hague Airport worden o.a. knobbelzwanen bestreden ter bescherming van de vliegveiligheid. Deze bestrijding vindt plaats op grond van een ontheffing (die meer toestaat dan de vrijstelling) afgegeven aan Rotterdam The Hague Airport. Indien bestrijding van knobbelzwanen buiten de terreinen van Rotterdam The Hague Airport of Schiphol toch nodig blijkt te zijn ter bescherming van de vliegveiligheid, zal de FBE op basis van een plan van aanpak, bestrijding volgens de voorwaarden van de Verordening mogelijk maken of een ontheffing aanvragen om beheer mogelijk te maken.

Optreden ter bescherming van de openbare veiligheid volgens de vrijstellingsregeling zoals hiervoor beschreven in paragraaf 6.1.1 onder 3 zal slechts plaatsvinden na een verzoek door of namens de burgemeester of politie ter plaatse. De middelen die hierbij volgens de vrijstellingsregeling kunnen worden gebruikt, worden alleen ingezet onder de regels en beperkingen die hierna in hoofdstuk 6.7 zijn opgenomen. De inzet van preventieve middelen is niet verplicht, de FBE laat het besluit over de inzet aan de politie of burgemeester. Om met het geweer te kunnen optreden is aanvullend een

onthefing nodig voor optreden in de bebouwde kom en in een veld dat niet voldoet aan de jachtveldvereisten. De FBE zal zo'n ontheffing aanvragen.

6.7 Regels en beperkingen aan het gebruik van de middelen

Provinciale Staten hebben in de vrijstellingsregeling de volgende middelen bij de bestrijding van knobbelzwanen toegestaan:

- 1) geweren;
- 2) haviken, slechtvalken en woestijnbuizerds;
- 3) honden, niet zijnde lange honden;
- 4) slag-, snij- of steekwapens (uitsluitend voor het doden van gewonde knobbelzwanen).

Geweren

Volgens de wet mogen alleen jachtaktehouders het geweer gebruiken. In § 3.6 van de Wet natuurbescherming en § 3.3.3 van het Besluit natuurbescherming zijn regels gesteld aan het (gebruik van) het geweer. De belangrijkste hiervan zijn beschreven in hoofdstuk 2.5 van dit faunabeheerplan. Uitvoerders zijn verplicht zich aan de wettelijke regels te houden.

Haviken, slechtvalken en woestijnbuizerds (jachtvogels)

Volgens de wet mogen alleen houders van een valkeniersakte jachtvogels inzetten. Haviken, slechtvalken en woestijnbuizerds worden uitsluitend ingezet om knobbelzwanen te verjagen.

Honden, niet zijnde lange honden

Honden worden ingezet om knobbelzwanen te verjagen. Alleen een goed opgeleide jachthond wordt ingezet om een geschoten knobbelzwaan te apporteren en alleen indien de knobbelzwaan voor de uitvoerder moeilijk te bereiken is.

Slag-, snij- of steekwapens

Gewonde knobbelzwanen worden in principe gedood met het geweer. Alleen slag- en steekwapens (en dus geen snijwapens) kunnen worden ingezet om een gewonde knobbelzwaan te doden in het geval dat een tweede schot (een vangschot) vanwege de veiligheid niet mogelijk is ²⁷ en alleen door jachtaktehouders die aantoonbaar de training hebben gevolgd in het gebruik van slag- en steekwapens voor het doden van knobbelzwanen en ganzen die de FBE zal opzetten.

De training zal bestaan uit een theoretisch gedeelte en een praktijktraining. De FBE zal de inhoud van de training in samenspraak met een deskundige dierenarts vaststellen.

6.8 Optreden in Natura 2000-gebieden en rustgebieden voor trekganzen

In de Natura 2000-gebieden zal alleen worden opgetreden met het geweer indien dit is toegestaan in het Natura 2000-beheerplan of op grond van een vergunning (op basis van de Natuurbeschermingswet 1998 of een vergelijkbare vergunning op basis van de Wet natuurbescherming) of op grond van een bestuurlijk rechtsoordeel van de provincie Zuid-Holland.

In de door GS aangewezen rustgebieden voor trekganzen, hebben GS verjaging en afschot van knobbelzwanen verplicht gesteld om in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming in de faunaschade. In deze gebieden zal daarom wel worden opgetreden waarbij de uitvoerders rekening houden met de eventueel aanwezige ganzen.

6.9 Escalatieladder

PS hebben een vrijstelling verleend voor afschot van knobbelzwanen omdat knobbelzwanen naar verwachting aanzienlijke schade zullen aanrichten indien er geen afschot wordt uitgevoerd. Schade

²⁷ Het lossen van een schot met een geweer kan bijvoorbeeld een risico vormen voor personen of dieren in de directe omgeving. Diverse omstandigheden kunnen daarbij een rol spelen. Zo maakt een harde ondergrond (verharding of bevroren grond) het risico op afketsende hagelkorrels groot. De jachtaktehouder is verantwoordelijk voor het hanteren van het geweer en dient te allen tijde zelf te beoordelen of er op een veilige wijze een schot kan worden gelost.

door knobbelzwanen kan worden beperkt (maar niet geheel worden voorkomen) door inzet van preventieve middelen en afschot. De maatregelen worden achtereenvolgens in uitvoering genomen. Daarnaast worden eieren bewerkt om de populatiegroei te beperken.

7 Staat van instandhouding

7.1 Algemeen

Betekenis staat van instandhouding

Onder de Flora- en faunawet werd een ingreep (via vrijstelling, aanwijzing of ontheffing) afhankelijk gesteld van het oordeel of de maatregelen afbreuk doen aan de gunstige staat van instandhouding. Zowel het woord “gunstig” als de woordkeus dienaangaande in de wet sloot slechts ten dele aan bij de onderliggende Europese regelgeving.

Onder de Wn is wel aansluiting gezocht bij de woordkeus en strekking van bestaande Europese regelgeving. Soorten zijn nu uitgesplitst naar soorten (waaronder de knobbelzwaan) die vallen onder de Vogelrichtlijn (Wn paragraaf 3.1) en soorten die vallen onder de Habitatrichtlijn (Wn paragraaf 3.2). Daarnaast zijn er overige soorten, waarvoor het Nederlandse beschermingsniveau niet onder Europese regelgeving valt (Wn paragraaf 3.3). Er is een verschil tussen de inzet van de Vogelrichtlijn (de maatregelen mogen niet leiden tot een verslechtering van de staat van instandhouding) en de Habitatrichtlijn (door de maatregelen wordt geen afbreuk gedaan aan het streven de populatie in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan). De woordkeus uit de Europese richtlijnen is letterlijk in de Wn (artikel 3.3, lid 4 onder c en artikel 3.8, lid 5 onder c) overgenomen.

Met deze stap wordt de intentie van de Europese regelgeving onderstreept: behouden wat er is (tevens artikel 7, eerste lid Vogelrichtlijn: “pogingen tot instandhouding die worden ondernomen, *niet in gevaar brengen*”) en geen afbreuk doen aan het streven de gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan (Habitatrichtlijn). Dat een ingreep in dit licht gezien moet worden, leidt tot de conclusie dat beheer ten aanzien van een soort die zich om andere reden plaatselijk of in het gehele verspreidingsgebied niet in een gunstige staat van instandhouding bevindt, zeer wel mogelijk is mits de ingreep niet leidt tot een (verdere) verslechtering van de staat van instandhouding.

Daarnaast hoeft een afnemend aantal dieren van een soort niet te betekenen dat de staat van instandhouding in het geding is. De Afdeling bestuursrechtspraak onderschrijft in een uitspraak van 1 maart 2012 betreffende het rapen van kievitseieren (ECLI:NL:RVS:2012:BV7500, r.o. 2.5 ev.), het standpunt van de rechtbank Noord-Holland dat een afnemende trend op zichzelf niet leidt tot de conclusie dat de staat van instandhouding ongunstig is en dat daarom geen ontheffing zou mogen worden verleend.

Het bij de beoordeling te betrekken gebied

Een oordeel over de staat van instandhouding van vogels staat in relatie tot de omvang van het gebied dat men bij het vormen van dit oordeel in beschouwing neemt. Deze gebiedsomvang kan men op een aantal niveaus kiezen: wereldwijd (totale populatie), trekroute (flyway; afzonderlijke deelpopulatie), landelijk of provinciaal. De Europese commissie heeft in de “Handreiking aan de lidstaten over de bescherming van soorten onder de Habitatrichtlijn”²⁸ aangegeven dat een gewenst niveau dat van de netwerkpopulatie (metapopulatie²⁹) is met dien verstande dat dit niet landsgrensoverschrijdend geldt. Voor de knobbelzwaan kijken we dus naar het Nederlandse deel van de trekroute-populatie.

7.2 Staat van instandhouding van de knobbelzwaan

De knobbelzwaan is beschermd op grond van de Europese Vogelrichtlijn en de Wet natuurbescherming. Voor deze soort zijn in Nederland geen Natura 2000-gebieden aangewezen.

²⁸ Ongeldige bron opgegeven.

²⁹ Metapopulatie: een aantal in ruimte gescheiden deelpopulaties van een soort, welke toch onderlinge contacten hebben.

De Staat van instandhouding van de knobbelzwaan in Nederland is door Vogel *et al.* (2013) beoordeeld als 'gunstig', zowel wat betreft de broedpopulatie als de situatie buiten de broedtijd. Deze SvI is bepaald op basis van (a) de ontwikkeling in verspreiding, (b) ontwikkeling in de populatie, (c) ontwikkeling in kwaliteit van het leefgebied, en (d) toekomstperspectief. Op al deze aspecten scoorde de knobbelzwaan 'gunstig' in 2013. Sindsdien is de broedvogelstand zowel landelijk als in Zuid-Holland licht gedaald en zijn de aantallen buiten de broedtijd gestabiliseerd, maar beide bevinden zich nog ver boven het niveau van 1990 en 1980, dat voor broedvogels respectievelijk niet-broedvogels de referentie vormt voor het aspect populatieontwikkeling. Ook de verspreiding is sindsdien niet afgenomen (Sovon, ongepubliceerde gegevens Vogelatlas 2013-15) en ten aanzien van leefgebied en toekomstperspectief zijn er geen belangrijke knelpunten. Er is dus geen aanleiding om de beoordeling door Vogel *et al.* (2013) te herzien.

7.3 Invloed van beheer en schadebestrijding op de staat van instandhouding

Bij de inschatting van mogelijke effecten van het in hoofdstuk 6 voorgestelde beheer gaan we ervan uit dat de intensiteit van de maatregelen overeen zal komen met die in recente jaren. Op basis van een geschatte recente populatiegrootte van ca. 13.000 – 15.000 knobbelzwanen in Zuid-Holland (paragraaf 3.4) bedroeg het afschot in 2011/12-2013/14 ca. 11-13%, in 2014/15 en 2015/16 ca. 21-24%, en in 2016/17, na introductie van nieuwe afschotvoorwaarden, ca. 7-8% van de totale populatie. Onbekend is (helaas) hoe dit afschot is verdeeld over de leeftijdsgroepen in de populatie, maar waarschijnlijk betreft het voor het overgrote deel onvolwassen en niet broedende volwassen zwanen. Volwassen broedvogels mogen niet worden geschoten en opereren ook buiten het broedseizoen minder vaak in de grotere groepen op grasland waar schadebestrijding plaatsvindt.

In de twee jaren waarin de grootste aantallen zwaneneieren onklaar werden gemaakt betrof dit gemiddeld zo'n 1.200 eieren in ca. 230 nesten. In sommige jaren lag het aantal aanzienlijk lager, maar een representatief gemiddelde is vanwege de onvolledige registratie niet precies te geven. De grootte van de Zuid-Hollandse broedpopulatie is evenmin precies bekend, maar zal op grond van literatuurgegevens over de populatieopbouw (Ebbing *et al.* 1990) en een totaal aantal van 13.000 – 15.000 zwanen tussen 1.600 en 3.600 paren bedragen. Naar schatting werd dus maximaal 7-15% van de eieren onklaar gemaakt.

Ebbing *et al.* (1998) hebben op basis van populatiemodellering doorgerekend welke invloed van diverse beheersscenario's is te verwachten op de populatieontwikkeling van knobbelzwanen in Noord- en Zuid-Holland. Zij concludeerden dat het verwijderen van 30% van de eieren (dus het dubbele van het maximum in recente jaren) weinig invloed heeft op de populatie-groeisnelheid, maar leidt tot een lichte afname van het aandeel onvolwassen niet-broedvogels. Als een groot aandeel van alle eieren (>50%) onklaar wordt gemaakt valt wel een merkbare aantalsdaling te verwachten. Afschot van 25% van de volgroeide vogels heeft veel meer effect op de populatiegrootte dan het verwijderen van eenzelfde aandeel van de eieren, en zou leiden tot een afname met ca. 15% per jaar. Eieren rapen in combinatie met afschot voegt aan dat effect nauwelijks meer iets toe. Hoewel het gerealiseerde afschot ten tijde van de studie van Ebbing *et al.* (1998) in deze grootteorde lag, werd zo'n sterke afname echter in de praktijk niet vastgesteld. Dit kan een gevolg zijn geweest van aanvulling van de populatie met immigranten uit andere provincies, maar het is ook mogelijk dat sommige modelparameters te pessimistisch zijn ingeschat. Zo veronderstelden Ebbing *et al.* dat de zwanen pas op vijfjarige leeftijd voor het eerst tot broeden komen (later verschenen studies wijzen eerder op 3-4 jaar), en is de adulte overleving van 85% wellicht wat laag geschat voor een situatie zonder afschot.

Deze kanttekening maakt het lastig de modeluitkomsten te vertalen naar de huidige situatie, maar wel valt te verwachten dat het onklaar maken van maximaal 15% van de eieren weinig effect zal hebben op de groeisnelheid en beperkt op de leeftijdssamenstelling van de populatie, ook in combinatie met afschot. Bij een afschot van maximaal 25% van de populatie zoals in 2014-15 valt wel een merkbaar effect te verwachten, en het is niet onwaarschijnlijk dat afschot heeft bijgedragen aan de recente stabilisatie c.q. afname van de (broed)populatie. Dit was ook mede een doel van het uitgevoerde beheer. Om hierover meer zekerheid te krijgen zouden berekeningen met een geactualiseerd populatiemodel nuttig zijn.

Desondanks valt niet te verwachten dat het huidige afschot, met name het lagere niveau daarvan bij de stringenter voorwaarden geldig vanaf 2016, op afzienbare termijn zal leiden tot een significante verslechtering van de Staat van instandhouding. De huidige stand bevindt zich immers nog ver boven de referentiewaarde (stand 1980/1990) en de recente afname van de broedvogelindex verloopt niet erg snel. Bij de huidige 1.1% afname per jaar zal het nog 35 jaar duren voor de landelijke broedpopulatie weer het niveau van 1990 bereikt. De totale populatiegrootte laat vooralsnog geen afname zien. Voortzetting van monitoring van de toegepaste maatregelen en van de ontwikkeling van de aantallen zwanen maakt het daarbij mogelijk om bij een sterker dan voorziene aantalsdaling het beheer bij te sturen.

8 Organisatie uitvoering

8.1 Centrale rol wildbeheereenheid

De wildbeheereenheden (WBE's) hebben onder de Wet natuurbescherming een centrale rol bij de uitvoering van schadebestrijding, beheer en jacht. In de Memorie van toelichting staat op p. 165/166: "In het onderhavige wetsvoorstel hebben de wildbeheereenheden een meer prominente rol gekregen dan in de Flora- en faunawet. Het zijn over het algemeen de wildbeheereenheden die uitvoering zullen geven aan het faunabeheerplan. Zij zullen in de praktijk de beheerdaden verrichten op grond van de provinciale ontheffing voor beheer en zij bevorderen dat de aangesloten jachthouders de jacht en de schadebestrijding uitvoeren overeenkomstig het faunabeheerplan en ten dienste van de grondgebruikers.....De toekenning van deze taken en verantwoordelijkheden aan de wildbeheereenheden vindt haar rechtvaardiging in het feit dat deze samenwerkingsverbanden bij uitstek streekgebonden zijn. Om de wildbeheereenheden deze taken effectief te kunnen laten uitvoeren, is erin voorzien dat alle van het geweer gebruikmakende jachthouders – jachthouders met een jachttakte – binnen het werkgebied van een wildbeheereenheid zich bij deze eenheid moeten aansluiten (voorgesteld artikel 3.26, tweede lid, aanhef en onderdeel b ³⁰)."

In de Verordening is in artikel 4.2 geregeld dat er geen uitzonderingen worden gemaakt op deze wettelijke verplichting. Tevens is aanvullend geregeld dat alleen de jachthouder of personen met schriftelijke toestemming van de jachthouder die lid is van de WBE of leden van de WBE zelfstandig uitvoering mogen geven aan het faunabeheerplan. In lijn met de wettelijke en provinciale regeling, geeft de FBE de jachthouder die lid is van de WBE een centrale rol bij de schadebestrijding.

8.2 Uitvoering van de vrijstelling voor afschot

De vrijstelling voor afschot wordt uitgevoerd³¹ door de jachthouder met een jachttakte die lid is van de WBE en door personen met toestemming van deze jachthouder (in het jachtveld van de jachthouder)³². De FBE stelt wel de extra eis dat degenen die zelfstandig optreden met toestemming van de jachthouder met een jachttakte, zelf ook lid zijn van de WBE. De uitvoerder meldt bij de FBE – via het registratiesysteem van de FBE (Dora) – dat hij gebruik gaat maken van de vrijstelling en hij geeft daarbij aan welke jachttaktehouders ook zelfstandig de vrijstelling mogen uitvoeren in zijn jachtveld.

Indien de jachthouder een rechtspersoon is (bijvoorbeeld een gemeente of terreinbeheerder) wordt de vrijstelling uitgevoerd door personen met toestemming van de jachthouder. De uitvoerenden moeten lid zijn van de WBE, voor de rechtspersoon geldt deze verplichting niet. In uitzonderingssituaties kan de FBE toestaan dat de uitvoerenden geen lid zijn van de WBE. De jachthouder moet dan, ook gezien de regels in de Verordening, wel lid zijn van de WBE. Bijvoorbeeld, indien een gemeente die jachthouder is, een betaalde schadebestrijder inschakelt, kan worden toegestaan dat deze schadebestrijder geen lid is van de WBE mits de gemeente wel lid is.

³⁰ De verplichting is in de definitieve wet opgenomen in artikel 3.14 lid 1.

³¹ De uitvoerders kunnen zelfstandig optreden.

³² De uitvoerenden van de vrijstelling hebben ook (een schriftelijke en gedagtekende) toestemming nodig van de grondgebruiker (artikel 3.15 lid 7 Wn)

In het geval dat de grondgebruiker zelf geen jachthouder is en de jacht ook niet zelf heeft verhuurd, kan de grondgebruiker na afstemming met de WBE personen die lid zijn van de WBE de vrijstelling laten uitvoeren op zijn gronden. Daarnaast kunnen grondgebruikers na afstemming met de WBE personen die lid zijn van de WBE inschakelen voor de uitvoering van de vrijstelling indien de jachthouder niet verantwoordelijk wil zijn voor de uitvoering of tekort schiet in de uitvoering. Voor het laten uitvoeren door andere personen dan de jachthouder is gezien de Wn wel een ontheffing nodig van het verbod van artikel 3.26 lid 1 onder b (ontheffing van het verbod dat het geweer alleen mag worden gebruikt in een jachtveld dat voldoet aan de wettelijke eisen).

De uitvoerder mag zich laten vergezellen door andere geweerdgers bij de uitvoering. Degene die de uitvoerder vergezelt, hoeft geen lid te zijn van de WBE.

8.3 Voorwaarden voor uitvoering van de vrijstelling

De FBE stelt de volgende voorwaarden aan de uitvoerders (uitvoerders zijn personen die zelfstandig optreden) van de vrijstelling voor afschot:

- De uitvoerder is lid van de WBE tenzij de FBE een uitzondering heeft toegestaan (zie hiervoor).
- De uitvoerder heeft een account in Dora, het digitale registratiesysteem van de FBE.
- De uitvoerder beschikt over een schriftelijke en gedagtekende toestemming van de grondgebruiker om de schadebestrijding uit te voeren voor zichzelf en voor degenen die hem vergezellen.
- De uitvoerder of de jachthouder die de uitvoerder toestemming heeft gegeven, meldt bij de FBE dat hij gebruik maakt van de vrijstelling.
- De uitvoerder rapporteert de gedode knobbelzwanen volgens de aanwijzingen van de FBE.

De uitvoering van de vrijstelling voor het bewerken van eieren vindt plaats onder coördinatie van de WBE. De WBE is verantwoordelijk voor de rapportage van de bewerkte eieren en nesten in Dora.

9 Monitoring

Monitoring van de schade vindt voor zover mogelijk plaats via de taxaties in het kader van de tegemoetkoming in de faunaschade. Grondgebruikers die geen tegemoetkoming aanvragen worden opgeroepen hun schade te registreren op www.faunaschade.nl. Echter deze schades worden niet getaxeerd waardoor deze meldingen beperkte waarde hebben. De provincie kan overwegen enkele schades toch te taxeren om beter zicht te krijgen op de schade aangericht door knobbelzwanen.

Alle geschoten dieren worden verplicht gerapporteerd via het digitale systeem van de FBE (Dora). Bij de rapportage wordt onderscheid gemaakt tussen eerstejaars en volwassen vogels. De jachthouder is verantwoordelijk voor de correcte rapportage voor zijn jachtveld. De FBE zal bevorderen dat na optreden het aantal geschoten dieren meteen wordt geregistreerd. Ieder kwartaal wordt de rapportage “afgesloten” waarbij ook controle plaatsvindt op de rapportageplicht.

Om de populatieontwikkeling van de knobbelzwaan te monitoren zullen gegevens van Sovon Vogelonderzoek Nederland en de jaaruitelling van de FBE/WBE's worden gebruikt. Sovon heeft aangegeven dat deze gegevens voldoende zijn. Verder heeft Sovon aangegeven dat het nuttig kan zijn om de WBE's bij de jaaruitelling onderscheid te laten maken tussen (grijsbruin gevlekte) eerstejaars en (witte) oudere vogels. Dat geeft een goede indicatie van de jongenproductie op populatieniveau, en een nuttig handvat om modelvoorspellingen van de leeftijdsopbouw van de populatie te toetsen. De FBE zal het telprotocol van de jaaruitelling in overleg met de WBE's en Sovon aanpassen.

Verwijzingen

- Bacon, P., & Anderson-Harild, P. (1989). *Mute Swan*. In: I. Newton, *Lifetime reproduction in birds*. London: Academic Press.
- BIJ12 Faunafonds. (2018, 02 28). *Preventiekit Knobbelzwanen*. Opgehaald van Preventiekit: <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/faunaschade-preventiekit-fpk/module-zwanen>
- Bijlsma, R., Hustings, F., & Camphuysen, C. (2001). *Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2)*. Haarlem/Utrecht: GMB uitgeverij / KNNV uitgeverij.
- Charmantier, A., Perrins, C., McCleery, R., & Sheldon, B. (2006). Quantitative genetics of age at reproduction in wild swans: support for antagonistic pleiotropy models of senescence. *PNAS* (103), 6587-6592. doi:10.1073/pnas.0511123103
- Ebbinge, B., Heesterbeek, J., & Beekman, J. (1998). *Knobbelzwanen in Noord- en Zuid-Holland – Een modelmatige benadering van de aantalsontwikkeling bij verschillende beheersscenario's*. Wageningen: IBN-DLO.
- Hornman, M., Hustings, F., van Roomen, M., Koffijberg, K., van Winden, E., & Soldaat, L. (2012). Populatiетrends van overwinterende en doortrekkende watervogels in Nederland in 1975-2010. *Limosa*(85), 97-116.
- McCleery, R. H., Perrins, C., Wheeler, D., & Groves, S. (2002). Population structure, survival rates and productivity of mute swans breeding in a colony at Abbotsbury, Dorset, England. *Waterbirds*(25), 192–201.
- SOVON Vogelonderzoek Nederland. (2002). *Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5*. Leiden: Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland.
- van Dijk, K. (Herkomst en leeftijdssamenstelling van ruiende Knobbelzwanen *Cygnus olor* op het IJsselmeer). Herkomst en leeftijdssamenstelling van ruiende Knobbelzwanen *Cygnus olor* op het IJsselmeer. *Limosa*(64), 41-46.
- Vogel, R., Bouwma, I., Koese, B., Kranenbarg, J., La Haye, M., Odé, B., . . . Zollinger, R. (2013). *Het belang van Nederland buiten de Ecologische Hoofdstructuur voor soorten van de Vogelrichtlijn en van bijlage V van de Habitatrichtlijn*. Nijmegen: Sovon.
- Wetlands International. (2018, februari 28). *Waterbird Population Estimates. Geraadpleegd op op 28 februari 2018*. Opgehaald van Wetlands International: <http://www.wpe.wetlands.org>

Bijlage 1. Inspraak op het Faunabeheerplan knobbelzwaan Zuid-Holland 2018 – 2024

Organisaties die zijn uitgenodigd een reactie te geven op het faunabeheerplan

- Federatie Particulier Grondbezit/Hollands Particulier Grondbezit
- Natuurmonumenten
- Zuid-Hollands Landschap
- Staatsbosbeheer
- Jagersvereniging
- Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer
- Dierenbescherming
- Boeren natuur Zuid-Holland
- Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland
- Vogelbescherming
- Bui-tegewoon Groenprojecten
- Gemeente Krimpenerwaard
- Waterschap Hollandse Delta
- Waterschap Rivierenland
- Hoogheemraadschap van Delfland
- Hoogheemraadschap van Rijnland
- WBE Ade
- WBE Alblasserwaard-West
- WBE Alblasserwaard-Oost
- WBE De Aarlanden
- WBE Delfland
- WBE Duin- en Bollenstreek
- WBE Eiland IJsselmonde
- WBE Goeree-Overflakkee
- WBE Hoeksche Waard
- WBE Krimpenerwaard
- WBE Putten
- WBE Reeuwijk en Omstreken
- WBE Rijnland-Zuid
- WBE Schieland
- WBE Vijfheerenlanden
- WBE Voorne

Belangrijkste reacties en reactie hierop van de FBE

Vangen en doden van ganzen – WBE's

De WBE's raden het vangen en doden van knobbelzwanen af vanwege gebrek aan draagvlak voor deze vorm van beheer.

Reactie FBE

Het verkleinen van de populatie zal alleen worden overwogen als de populatie en schade aanzienlijk groeien. Beheer op een andere locatie dan de schadelocatie (populatiebeheer) kan dan effectief zijn. Naast vangen en doden kan ook het geweer worden ingezet bij populatiebeheer. De passages in het faunabeheerplan over het eventuele populatiebeheer zijn aangepast.

Doel van het beheer - Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland (NMFZH) en WBE Delfland

De NMFZ adviseert de voorgestelde maatregelen beter aan te laten sluiten op het doel van het beheer (schadebestrijding) en aan te laten sluiten bij de provinciale beleidsregel. De NMFZ schrijft dat het voorgestelde beheer nog steeds gericht lijkt te zijn op het sturen van de populatie.

De WBE Delfland is voorstander van het op een acceptabel niveau houden van de populatie. Het beheer kan misschien beter op andere plaatsen dan de schadelocaties worden uitgevoerd. De WBE ziet een groei van de populatie in haar werkgebied die waarschijnlijk het gevolg is van de ontheffing die niet op de praktijk is gericht en geen rekening houdt met lokale omstandigheden als kleine / smalle percelen, etc.

Reactie FBE

De voorgestelde bestrijding sluit aan bij de Verordening en de Beleidsregel. Het betreft schadebestrijding zoals toegestaan door de Verordening en onder de voorwaarden die de Verordening stelt. De redactie van het faunabeheerplan is op sommige plaatsen verbeterd om dit duidelijker naar voren te laten komen. Ook in het verleden stond schadebestrijding voorop (het afschot werd slechts uitgevoerd bij percelen waar schade dreigde). De FBE achtte het wel onwenselijk dat de populatie zou groeien maar de maatregelen die werden genomen in het kader van de schadebestrijding waren voldoende om dit doel te bereiken en er zijn geen aanvullende populatiebeheer-maatregelen uitgevoerd. De voorgestelde (nieuwe) bestrijding kent meer beperkingen

dan de uitgevoerde (oude) bestrijding. De FBE geeft in het faunabeheerplan daarom aan dat als de populatie en schade aanzienlijk groeien, er overwogen zal worden om andere maatregelen (populatiebeheer) uit te voeren (op ontheffing) om populatie en schade te verminderen. Dit is in lijn met het beleid maar voorlopig niet aan de orde.

Maatwerk - gemeente Krimpenerwaard

De gemeente Krimpenerwaard heeft een werkgroep ingesteld waarin wordt overlegd over de mogelijkheden die er zijn om te komen tot afspraken over het beheer van de knobbelswanenpopulatie. In de werkgroep nemen deel: WBE Krimpenerwaard, LTO afdeling Krimpenerwaard, Agrarische jongeren, Natuur- en Vogelwerkgroep Krimpenerwaard, Politie eenheid Den Haag, team Krimpenerwaard, Provincie Zuid-Holland en de gemeente Krimpenerwaard. Ongeveer eind augustus 2018 wordt er een rapport opgeleverd (van R. Terlouw) waarin de populatieontwikkeling in de gemeente en mogelijke varianten voor populatiebeheer staan beschreven. De gemeente ziet graag de mogelijkheid om de uitkomsten van het onderzoek op te nemen in het faunabeheerplan en vraagt de FBE daarom in het faunabeheerplan een aparte passage op te nemen voor de gemeente Krimpenerwaard dat maatwerk, na overleg met de FBE, mogelijk is.

Reactie FBE

De FBE is tegemoet gekomen aan het verzoek van de gemeente (zie hoofdstuk 6.5).

Geluiddemper – WBE's

De WBE's willen gebruik kunnen maken van een geluiddemper. Dit om meerdere keren bij een bestrijdingsactie te kunnen schieten en zo weinig mogelijk aandacht van de omgeving op te roepen.

Reactie FBE

Het meerdere keren kunnen schieten is gericht op het verkleinen van de populatie en niet op het verjagen van knobbelswanen. Het geluid draagt bij aan het verjagende effect.

Ontwikkeling populatie en eieren bewerken - Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland (NMFZ)

De NMFZ adviseert het bewerken van eieren niet op te nemen in het voorgestelde beheer omdat deze maatregel die gericht is op het beperken van de groei van de populatie niet nodig is als het klopt dat de groei al wordt begrensd door de natuurlijke draagkracht en omdat daarnaast deze maatregel maar zeer beperkt effect heeft op de omvang van de populatie.

Reactie FBE

Het klopt dat alleen het bewerken van eieren op grote schaal (>50%) een aantalsdaling tot gevolg heeft maar het bewerken van eieren zorgt wel voor een afname van het aantal onvolwassen niet-broedvogels en juist deze vogels veroorzaken de schade. De FBE heeft, ter verduidelijking, in hoofdstuk 6.3 enkele passages hierover toegevoegd.

Verkleinen grootte groep waarbij afschot mogelijk is – WBE's

De WBE's zien graag dat de groepsgrootte waarbij afschot mogelijk is, van 15 naar 10 gaat. Zij vragen naar een onderbouwing voor de "15" (hoeveel vreten bijvoorbeeld 12 knobbelswanen); 15 is gezien de vraatschade en aanzuigende werking die uitgaat van kleine groepen knobbelswanen te hoog.

Reactie FBE

De groepsgrootte waarbij afschot mogelijk is, is een keuze van PS. Het is zeer waarschijnlijk dat er door deze keuze meer schade zal ontstaan. Het afschot zal aan de andere kant zeer waarschijnlijk ook lager zijn.

Quotering afschot - Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland (NMFZH) en WBE's

De NMFZH is het met de FBE eens dat de beperkende voorwaarden aan het afschot die in de bijlage van de Verordening staan, beter kunnen worden vervangen door een quotering per dag per schadeperceel omdat dit meer duidelijkheid geeft. Wel vragen zij zich af of dit quotum niet lager kan zijn dan het door de FBE voorgestelde quotum van vijf knobbelswanen. Dit omdat na afschot van één of twee knobbelswanen, de rest van de groep wordt verjaagd en omdat het doel van de bestrijding reductie van schade is en niet het beïnvloeden van de omvang van de populatie.

De WBE's geven aan dat quotering per dag moeilijk is uit te leggen aan gedupeerde grondgebruikers, grote overlast vraagt in principe om rigoureuze acties.

De WBE Delfland vindt de beperkende voorwaarden van de Verordening onduidelijk en vraagt zich af of het maximale afschot (5 indien de groep niet groter is dan 50 knobbelzwanen en 10% als de groep groter is dan 50 knobbelzwanen) geldt per dag of voor de gehele bestrijdingsperiode en vindt daarnaast het maximaal aantal te doden knobbelzwanen onvoldoende onderbouwd en ook onvoldoende om schade te voorkomen.

Reactie FBE

Het klopt dat de groep knobbelzwanen na het afschot zal worden verjaagd. Echter de knobbelzwanen kunnen hierna terugkeren naar het schadeperceel.

De quotering past bij de gedachte dat de bestrijding is gericht op het verjagen van knobbelzwanen en niet op het verkleinen van de populatie.

De FBE heeft in het faunabeheerplan een uitleg gegeven aan enkele beperkende voorwaarden van de Verordening. Het maximale afschot geldt per dag en niet voor de gehele bestrijdingsperiode. Overigens heeft de FBE een quotering geadviseerd in plaats van de beperkende voorwaarden.

Onderbouwing dreiging schade - Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland (NMFZH)

De NMFZH geeft aan dat niet is aangetoond door wetenschappelijk onderzoek dat verslemping van de bodem tot verminderde gewasopbrengst leidt.

De NMFZH geeft aan dat de WBE's Leiden, Dordrecht en Eiland IJsselmonde ten onrechte ontbreken in het overzicht met schadegegevens.

De NMFZH geeft aan dat er in Zuid-Holland geen schade is getaxeerd aan graszoden, graszaad en koolzaad in de afgelopen jaren en dat daarom uit het faunabeheerplan niet kan worden opgemaakt dat er voor die gewassen een concrete dreiging van belangrijke schade is.

De NMFZH geeft aan dat er in oktober, november en december weinig belangrijke schade optreedt terwijl het beheer al start op 1 oktober en 15 november; het beheer zou later moeten starten. Verder geeft de NMFZH aan dat schade in deze maanden niet optreedt omdat het gras dan nagenoeg niet groeit.

De NMFZH geeft aan dat de schades moeten worden gesplitst naar belangrijke en onbelangrijke schade.

Reactie FBE

Het is algemeen aanvaard dat verslemping tot verminderde gewasopbrengst leidt, zie bijvoorbeeld <http://bodemacademie.nl/bodemkwaliteit/bodemverstoring/verslemping>.

De WBE IJsselmonde is toegevoegd aan het overzicht. Dordrecht en Leiden zijn geen WBE's maar steden die nog niet in het werkgebied van een WBE zijn opgenomen; dit is ook aangegeven in voetnoot 3.

Er zijn in vergelijking met percelen met grasland relatief weinig percelen met graszoden, graszaad en koolzaad in Zuid-Holland. Daardoor wordt er relatief weinig schade getaxeerd aan deze gewassen. Deze gewassen zijn echter wel schadegevoelig en als er groepen knobbelzwanen op de betreffende percelen foerageren, zal er belangrijke schade ontstaan. Verder geven de schadecijfers de schade aan die is ontstaan ondanks schadebestrijding en niet de schade die is ontstaan zonder schadebestrijding.

In de periode 1 oktober – 15 november kunnen knobbelzwanen alleen worden bestreden op percelen met ingezaaid gras, graszoden, graszaad en koolzaad. Uit de afschotcijfers blijkt dat er in de maanden oktober en november weinig afschot plaatsvindt. Dit komt hoogst waarschijnlijk doordat knobbelzwanen in die periode nog niet op grote schaal op landbouwgrond foerageren en doordat percelen met deze gewassen relatief minder voorkomen. Aan deze gewassen kunnen echter wel hoge

schades ontstaan als er groepen knobbelzwanen op foerageren en afschot is alleen toegestaan als er groepen knobbelzwanen op de percelen foerageren. Ook op percelen met gras en granen (waarop afschot vanaf 15 november mogelijk is) ontstaat schade als er groepen knobbelzwanen op foerageren. Schade ontstaat ook als het gras niet groeit.

De maand waaronder de schade in het faunabeheerplan is gerangschikt geeft overigens de maand aan waarin de eerste schade is ontstaan volgens melding van de agrariër. De schade kan in meerdere maanden worden veroorzaakt (tot het moment van taxatie voor de oogst).

Zowel belangrijke als onbelangrijke schades dragen bij aan de onderbouwing van de noodzaak van beheer en aan de monitoring. Splitsing van deze schades voegt weinig toe omdat bijna alle schades, belangrijke schades zijn. De schadegegevens zijn verder ook openbaar waardoor er minder noodzaak is om zeer gedetailleerde gegevens op te nemen in het faunabeheerplan.

Preventieve maatregelen - Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland (NMFZH) en WBE Rijnland-Zuid
De NMFZH vindt dat de stelling dat alternatieven niet effectief zijn onvoldoende onderbouwd.

De WBE Rijnland-Zuid geeft aan dat het plaatsen van vlaggen bij ingezaaid gras of tarwe, en zeker witte vlaggen, knobbelzwanen aantrekken en niet afschikken.

Reactie FBE

De inzet van preventieve middelen is verplicht en ondanks deze inzet ontstaat er schade. Er zijn geen preventieve middelen bekend die schade kunnen voorkomen. De bekende middelen en hun beperkte effectiviteit zijn beschreven in het plan. De praktijkervaring leert dat alleen (herhaald) afschot knobbelzwanen kan verjagen. In het jaar dat er minder afschot is uitgevoerd (2016/2017) is de getaxeerde schade verviervoudigd.

Aanpassingen beheer - Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland (NMFZH)

De NMFZ mist een optie hoe wordt omgegaan met krimp van de populatie en het teruglopen van de schade (analoog aan de optie die wel is opgenomen voor een stijging van populatie en schade). Krimp moet volgens de NMFZH lijden tot extensivering van het beheer.

Reactie FBE

Het is niet waarschijnlijk dat de populatie (en daarmee de dreiging van schade) aanzienlijk zal afnemen. De populatie wordt ieder jaar geteld door Sovon en de FBE. Indien de populatie toch sterk afneemt (bijvoorbeeld door meerdere strenge winters achter elkaar), zal de FBE dit opmerken. Het is vervolgens in eerste instantie aan PS en GS om te beslissen over een eventuele aanpassing van de Verordening (waarin is geregeld welk bestrijding kan worden uitgevoerd) respectievelijk de Beleidsregel (waarin is geregeld dat adequaat afschot verplicht is om in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming in de faunaschade).

Veiligheid van het luchtverkeer – WBE Delfland

De WBE Delfland vindt dat er een preventief beleid nodig is ter bescherming van de veiligheid van het luchtverkeer.

Reactie FBE

De FBE heeft geen meldingen ontvangen van problemen met knobbelzwanen in verband met de vliegveiligheid en heeft ook geen verzoek gehad om buiten de terreinen van Rotterdam The Hague Airport of Schiphol bestrijding van knobbelzwanen mogelijk te maken. De FBE gaat er vanuit dat dit niet nodig is. Om echter adequaat te kunnen reageren als dit beheer toch nodig mocht zijn, is de volgende passage opgenomen in hoofdstuk 6.6: “Indien bestrijding van knobbelzwanen buiten de terreinen van Rotterdam The Hague Airport of Schiphol toch nodig blijkt te zijn ter bescherming van de vliegveiligheid, zal de FBE op basis van een plan van aanpak, bestrijding volgens de voorwaarden van de Verordening mogelijk maken of een ontheffing aanvragen om beheer mogelijk te maken. Daarnaast is in de eerste zin “vliegveiligheid” toegevoegd ter herstel van een omissie.

Afschot in rustgebieden voor trekganzen – Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland (NMFZ)

De NMFZH vindt dat er in de rustgebieden voor trekganzen geen afschot van knobbelzwanen moet plaatsvinden. GS zou haar beleid t.a.v. de tegemoetkoming hierop moeten aanpassen.

Reactie FBE

Zolang GS afschot nog verplicht stelt om in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming, zal afschot mogelijk moeten zijn in de rustgebieden.

Beheer in andere provincies – Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland (NMFZH)

De NMFZH mist informatie over het beheer in andere provincies. Deze informatie is nodig voor de beoordeling van de staat van instandhouding.

Reactie FBE

Omdat de staat van instandhouding gunstig is ondanks de in Nederland al vele jaren uitgevoerde bestrijding en er nergens voornemens zijn grote wijzigingen in de bestrijding aan te brengen, is het niet te verwachten dat er problemen zullen ontstaan met de staat van instandhouding als gevolg van de bestrijding. De FBE heeft een snelle inventarisatie uitgevoerd (via navraag en/of het geldende faunabeheerplan) naar het afschot in andere provincies.

Het meeste afschot wordt uitgevoerd in de provincies Utrecht (ongeveer 500 per jaar), Noord-Holland (ongeveer 1.200 per jaar) en Zuid-Holland (de laatste jaren fluctuerend; ongeveer gemiddeld 2.000 per jaar over de laatste zes volledige bestrijdingsjaren). In Gelderland (ongeveer 350 per jaar), Overijssel (ongeveer 250 per jaar), Friesland (ongeveer 300 per jaar) en Noord-Brabant (ongeveer 100 per jaar) vindt ook afschot plaats. In de overige provincies vindt geen afschot plaats. Deze aantallen geven geen aanleiding om een nadere analyse uit te voeren.

Aanpassing telprotocol – WBE's

De WBE's merken op dat eerstejaars knobbelzwanen ook wit kunnen zijn. Zij willen over het algemeen wel meewerken aan het onderscheiden van eerstejaars vogels bij de telling maar dit is niet zo eenvoudig als Sovon stelt. De WBE Delfland vraagt zich af of de extra inspanning kan worden verlangd van vrijwilligers.

Reactie FBE

De FBE zal over de aanpassingen in het telprotocol overleggen met de WBE's en Sovon. Sovon heeft aangegeven dat eerstejaarsvogels in januari (wanneer wordt geteld) wel goed zijn te onderscheiden.

Bevorderen in de handel brengen van knobbelzwanen – WBE's

De WBE's ondersteunen het standpunt van de FBE dat knobbelzwanen in de handel moeten kunnen worden gebracht.

Reactie FBE

De FBE gaat een ontheffing aanvragen bij de minister om dit mogelijk te maken.

Bijlage 2. Eisen aan het faunabeheerplan uit de Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland

Faunabeheerplan knobbelzwaan Zuid-Holland 2018 – 2024

Artikel 3.2 Eisen aan een faunabeheerplan – algemeen

1. Een faunabeheerplan bevat een kaart waarop de begrenzing van het werkingsgebied van het faunabeheerplan is aangegeven.
 - Hoofdstuk 1.4.
2. Een faunabeheerplan bevat de voorwaarden waaronder het mogelijk is gebruik te maken van de aan de Faunabeheereenheid Zuid-Holland verleende ontheffing ten behoeve van gronden van jachthouders die niet bij de Faunabeheereenheid Zuid-Holland zijn aangesloten.
 - Niet van toepassing
3. Een faunabeheerplan beschrijft de voorwaarden voor het verlenen of intrekken van de toestemming als bedoeld in artikel 3.17, derde lid, van de wet.
 - Niet van toepassing.
4. Een faunabeheerplan beschrijft aan welke voorwaarden moet worden voldaan voordat de handelingen ter voorkoming of bestrijding van schade kunnen worden uitgevoerd waarvoor een grondgebruiker krachtens artikel 3.15, tweede en/of vierde lid, van de wet toestemming heeft gekregen.
 - Hoofdstuk 8.3
5. Een faunabeheerplan geeft inzicht in het verband tussen de jacht, het beheer van populaties en het bestrijden van schadeveroorzakende soorten.
 - Hoofdstuk 1.1. En 2.4
6. Een faunabeheerplan beschrijft op welke wijze rekening wordt gehouden met de Natura 2000-gebieden en de door Gedeputeerde Staten aan te wijzen rustgebieden voor de trekganzen.
 - Hoofdstuk 6.8
7. Bij het opstellen van een faunabeheerplan wordt een vertegenwoordiger vanuit de wetenschappen betrokken.
 - Hoofdstuk 1.2
8. Een faunabeheerplan bevat op basis van gevalideerde gegevens en de daaruit voortvloeiende inzichten, een onderbouwing waaruit blijkt dat de gunstige staat van instandhouding niet significant negatief wordt beïnvloed door de uitvoering van het faunabeheerplan.
 - Hoofdstuk 7
9. Een faunabeheerplan beschrijft op welke wijze invulling is gegeven aan de in de toelichting beschreven escalatieladder.
 - Hoofdstuk 6.9

Artikel 3.4 Eisen aan een faunabeheerplan - schadebestrijding

In aanvulling op artikel 3.2 bevat het faunabeheerplan met betrekking tot bestrijding van schadeveroorzakende dieren in ieder geval per diersoort:

- a) Een beschrijving van de wijze van planmatige en gecoördineerde bestrijding.
 - Hoofdstuk 8
- b) Kwantitatieve gegevens over de aanwezigheid van de populatie binnen de provincie Zuid-Holland gedurende het jaar.
 - Hoofdstuk 3
- c) Een beschrijving van de schade als bedoeld in artikel 3.15, zesde lid, dan wel 3.17, eerste lid, van de wet, in de periode voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan.
 - Hoofdstuk 4
- d) Per gebied een beschrijving van de handelingen die in de periode voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan, zijn verricht om schade als bedoeld onder

FBE Zuid-Holland

© Faunabeheereenheid Zuid-Holland | Postbus 85881 | 2508 CN | Den Haag
tel (085) 210 3628 | info@fbezh.nl | www.fbezh.nl

- c te voorkomen, en voorzover die kwantitatieve gegevens redelijkerwijs kunnen worden verkregen, een beschrijving van de effectiviteit van die handelingen.
- Hoofdstuk 5.2.4
- e) Een beschrijving van de locatie, periode, aard, omvang en noodzaak van de bestrijding van schadeveroorzakende dieren.
- Hoofdstuk 6.
- f) Een omschrijving van passende en doeltreffende preventieve maatregelen en de mate waarin deze maatregelen moeten worden ingezet alvorens mag worden overgegaan tot schadebestrijding.
- Hoofdstuk 6.2
- g) Voorzover daarover gegevens beschikbaar zijn, een onderbouwde inschatting van de verwachte effectiviteit van de bestrijding als bedoeld onder a.
- Hoofdstuk 6.4